

Nieuwsbrief

Mossen en Lichenen – Planten - Paddenstoelen

8e jaargang nr. 4 oktober – november – december

Verschijnt driemaandelijks

Afzendadres:
Coxiestraat 11
2800 Mechelen
studie@natuurpunt.be
www.natuurpunt.be

natuurpunt

Deze nieuwsbrief wordt gratis toegestuurd aan alle geïnteresseerden.

Wenst u lid te worden van één van de werkgroepen en de nieuwsbrief op regelmatige basis te ontvangen, stuur dan een briefje naar Natuurpunt Studie, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen of een mailtje naar Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

De nieuwsbrief wordt digitaal verstuurd (PDF-formaat).
Wie dit wil kan de nieuwsbrief nog wel op papier ontvangen.

Wenst u de nieuwsbrief niet langer te ontvangen, geef dan een seintje.

Veel leesplezier!

De volgende nieuwsbrief zal in maart verschijnen. Artikels en kalenders kunnen tot februari ingestuurd worden.

Wil u ons financieel steunen dan kan dat. Giften vanaf 30€ zijn fiscaal aftrekbaar.

Storten kan op rekening nr : 230-0524745-92 met vermelding van de volgende projectnummers:

- *Natuurstudie algemeen..... 2000*

- *Plantenwerkgroep 2351*

- *Paddenstoelenwerkgroep..... 2301*

- *Mossenwerkgroep..... 2201*

INHOUD

Waarnemingen.be als doorgeefluik naar bestaande databanken	4
<u>Nieuwsbrief Mossen en lichenen</u>	
Fon Mossen en Lichenen, verslag vergadering 2 september	8
<u>Nieuwsbrief Planten</u>	
Met de Nationale Werkgroep Botanie op streepocht	11
FON op excursie	15
Limburgse plantenexcursies	38
Plantenwerkgroep Natuurpunt Gent	47
PWG Vlaamse ardennen <i>Plus</i> (Karel Dewaele)	51
Plantenwerkgroep Duinviooltje (Godfried Warreyn)	54
Plantenwerkgroep Schijnvallei	56
<u>Nieuwsbrief Zwammen</u>	
Paddenstoelenproject Vlaams-Brabant	59
Afscheid van Ruben Walley, de Vlaamse mycologen blijven verweesd achter	60
Paddenstoelen en kleine landschapselementen, een samenwerking met de Regionale Landschappen	61
Wasplatenzoektocht in het Dijleland	63
Zwarte amaniet in de pers	64
Wim Delvoye heeft tweede vindplaats <i>Podoscypha multizonata</i> in zijn tuin	64
Paddenstoelenwerkgroep Mycoflora	65
Mycologia Zuid – West – Vlaanderen	65
18 ^e Vlaamse Mycologendag 21 maart	66

Waarnemingen.be als doorgeefluik naar bestaande databanken

We kunnen het niet ontkennen, waarnemingen.be is een succes! Op dit moment werden in totaal reeds 380.890 waarnemingen ingevoerd, door 2.180 gebruikers. De planten hebben het grootste succes met 26.654 waarnemingen, maar ook van paddenstoelen hebben na een geslaagd paddenstoelenseizoen 15.251 waarnemingen. Mossen en korstmossen zijn wat minder populair met slechts 1.395 waarnemingen. Tot hiertoe registreerden zich 47 werkgroepen, waarvan 3 paddenstoelwerkgroepen en één plantenwerkgroep. We willen de werkgroepen zoveel mogelijk aanmoedigen om een werkgroepscherm aan te vragen en zich op die manier kenbaar te maken.

Nauwkeurig invoeren van waarnemingen

Waarnemingen worden op waarnemingen.be ingevoerd als puntlocatie en kunnen zo nauwkeuriger zijn dan een UTM of IFBL-code. Het hangt natuurlijk af van hoe nauwgezet de punten op kaart worden gezet. Indien er niet of nauwelijks wordt ingezoomd zal de precisie erg klein zijn. Ook is het mogelijk om enkel het gebied aan te klikken en dan komen al de waarnemingen in het middelpunt van het gebied terecht. Dit laatste zou er zelfs toe kunnen leiden dat de waarnemingen een foute IFBL-code krijgen. Helaas is het voor ons nog niet mogelijk om te zien hoe ver iemand inzoomde, dus hoe nauwkeurig de locatie is. Het is daarom zeer belangrijk dat de waarnemers zo nauwkeurig mogelijk de punten aanduiden op kaart en zo ver mogelijk inzoomen.

Zeldzaamheid van de soorten, ontbrekende soorten, nomenclatuur

De soortenlijsten van waarnemingen.be werden integraal overgenomen van waarneming.nl daar de Nederlandse soorten grotendeels overlappen met de Vlaamse soorten. Er zijn echter verschillen in nomenclatuur, soorten die bij ons zeldzamer zijn, soorten die in Nederland niet voorkomen en vice versa. Deze aanpassingen zullen op termijn gebeuren, maar vergen natuurlijk heel wat werk en tijd. Vandaar dat u nog even geduld zult moeten uitoefenen, maar gerust mag signaleren dat er een soort ontbreekt of een naam niet klopt. Voor opmerkingen en vragen kan je steeds terecht bij info@waarnemingen.be

Administrators

Controle van de waarnemingen is zeer belangrijk, om te waken over de kwaliteit van de gegevens van waarnemingen.be. Over de plantengegevens waakt Rutger Barendse en hij wordt sinds kort bijgestaan door Wouter Van Landuyt. De paddenstoelgegevens worden door Roosmarijn Steeman gecontroleerd. Maar voor de mossen en korstmossen hebben we helaas nog geen vrijwilliger gevonden. Wie voldoende kennis heeft over deze groepen en

zich geroepen voelt voor deze taak kan zich aanmelden bij wouter.vanreusel@natuurpunt.be

Doorgeefluik voor gegevens

Waarnemingen.be is geen databank op zich, maar een doorgeefluik naar de bestaande soortendatabanken. Indien u reeds gegevens invoert in Florabank, de paddenstoelendatabank van Natuurpunt of FUNBEL hoeft u voortaan geen omweg te maken door ze in waarnemingen.be te steken. Maar indien uw gegevens nog niet in deze specifieke databanken terecht kwamen is waarnemingen.be een manier om jouw gegevens ter beschikking te stellen. Je kan trouwens nog altijd zelf beslissen wat er met jouw gegevens mag gebeuren. Onder “mijn waarnemingen” – persoonlijke gegevens vind je “waar gaat mijn data naartoe” en daar staan standaard alle instellingen die jouw gegevens kunnen opvragen aangevinkt. Indien deze instellingen jouw gegevens niet mogen gebruiken, kan je ze afvinken. Wanneer jouw foto’s gebruikt mogen worden dien je dit aan te vinken.

Periodiciteit van de nieuwsbrief

In 2008 verscheen deze nieuwsbrief verscheen in januari, maart, augustus en december. Vanaf volgend jaar zullen we terug een erkenning krijgen bij de post omdat er nog voldoende mensen zijn die de nieuwsbrief op papier willen ontvangen. De nieuwsbrief zal dan verschijnen in maart, juni, september en december. De artikels voor de volgende nieuwsbrief en excursiekalenders worden verwacht tegen 20 februari bij Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

Nieuwsbrief MOSSEN & LICHENEN

Werkgroep Mossen en Lichenen

een *symbiose* tussen
Floristisch Onderzoek voor
Natuurbehoud
&
Natuurpunt

FON

Voorzitster:

* Chris Janssens (014/21.67.49)

Secretaris:

* Karl Hellemans (03/383.26.58)

Penningmeester:

* Jan Dirkx (014/58.64.64)

Ereleden:

* Juul Slembrouck (03/321.32.75)

* Hubert De Meulder (03/830.13.87)

Redactie:

* Marie-Claire Bottu (011/68.03.01)

* Jan Dirkx (014/58.64.64)

* Chris Janssens (014/21.67.49)

* Vera Tetsch (014/36.88.50)

* Juul Slembrouck (03/321.32.75)

* Henri Stappaerts (03/288.43.70)

excursies op maandagnamiddag om de
veertien dagen

ContactpersonenNatuurpunt

EDUCATIE

* Hans Vermeulen (014/47.29.50)

Graatakker 11, 2300 Turnhout

ARTIKELS & INFO

* Roosmarijn Steeman (015/29.72.22)

Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

Doelstellingen Werkgroep

- * bijdrage vormen voor natuurbehoud/-beheer
- * ecologisch onderzoek
- * verspreidingsonderzoek
- * popularisatie van de (korst)mossen-studie
- * stevige band met educatie: cursussen en initiatie-excursies
- * publicaties

De Werkgroep Mossen en Lichenen FON - Natuurpunt is een symbiose tussen de Werkgroep Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud en Natuurpunt. De werkgroep F.O.N. bestudeert al meer dan een decennium de mossen van ons land. De werkgroep opereerde in het verleden hoofdzakelijk in het Antwerpse maar richtte ook tal van excursies elders in, o.a. naar Wallonië en het buitenland.

De werkgroep staat open voor iedereen die geïnteresseerd is in mossen en/of lichenen, leken of gevorderden. Op de excursies worden beginners met zorg opgevangen (educatie). Er wordt tevens veel gewerkt aan feedback naar de leden. Met dit alles poogt de werkgroep zijn steentje bij te dragen aan zowel mossen- en lichenenstudie, als aan het natuurbehoud.

**Ook jij kan iets bijdragen aan deze
nieuwsbrief!**

FON Mossen en Lichenen

Verlag vergadering 2 september

Aanwezig: Juul Slembrouck, Vera Tetsch, Jan Dirkx, Chris Janssens, Henri Stappaerts, Karl Hellemans (verslag).

Verontschuldigd: François Van Uffelen, Lutgarde Van Petegem, Freddy Vermeulen, Marie-Claire Bottu, Dries Van den Broeck.

1. Verslag Buitengoor lag een tijdje stil wegens handproblemen van Chris. Er wordt nu verder aan gewerkt. Een algemeen stramien werd vooropgesteld en goedgekeurd. Het woord vooraf zouden we graag ingevuld zien door een buitenstaander.

2. Vorig jaar zijn we reeds gestart met een nieuw project in de Lovenhoek. Dit jaar wordt er verder systematisch geïnventariseerd in dat gebied. Aangezien het 140 ha beslaat zullen we er zeker nog een jaar werk hebben.

Vertrek: Aan de kerk van **Pulderbos !!!!!!!**

Samenkomst om 12u45 en vertrek daar om 13u stipt.

In het begin parkeren we aan de brug over de Molenbeek. Laatkomers kunnen altijd bellen op de GSM van Jan Dirkx of Chris Janssens om nog aan te pikken.

Data: 30/09
14/10, 28/10,
11/11, 25/11
09/12, en 23/12 in 2008

06/01, 20/01
02/02, 17/02
03/03, 17/03
07/04 en 21/04 in 2009

We gaan dus maar **om de veertien dagen!!!** Mochten er wijzigingen gebeuren o.w.v. slechte weersomstandigheden of om andere redenen, dan word je via e-mail op de hoogte gebracht, ten laatste de maandagavond. Stuur je recent e-mailadres door aan Chris Janssens (fam.paulussen@scarlet.be) en vermeld misschien ook je telefoonnummer als je er bij wilt zijn. Mocht een verzonden bericht terugkomen, dan kan ik je nog altijd telefonisch op de hoogte brengen.

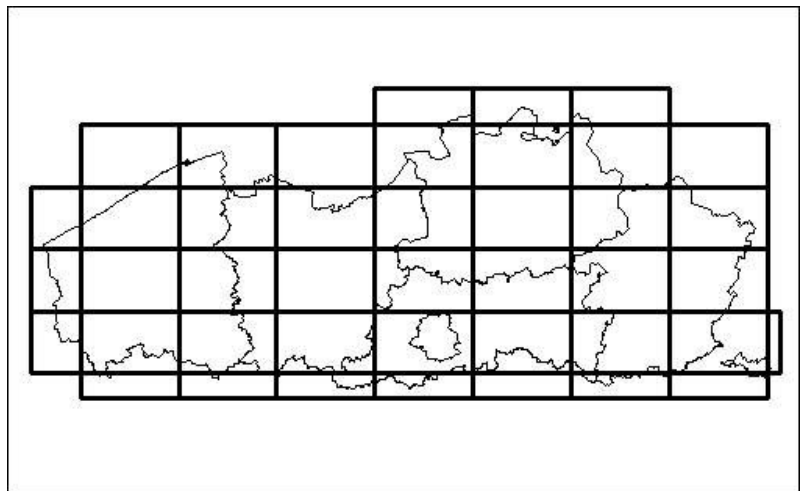
3. Beginners zijn hartelijk welkom en zullen met de nodige uitleg graag geholpen worden! Lichenenonderzoekers en de mensen met bryologische interesse zijn samen actief en lopen in hetzelfde hok. Terloops worden ook de zwammen genoteerd.

We schenken ook aandacht aan de flora en ecologie van het gebied.

GSM Jan Dirkx 0479/42 68 74
Chris Janssens 0476/48 22 30

Nieuwsbrief PLANTEN

NWB

natuurpunt

Plantenwerkgroepen Natuurpunt

In het Vlaamse land zijn tientallen plantenwerkgroepen actief binnen Natuurpunt. Zij organiseren i.s.m. de natuurvereniging talloze excursies. De meeste excursies staan open voor beginners, er wordt dan expliciet aandacht besteed aan educatie.

Veel werkgroepen doen aan inventarisatie op kilometerschaal (via het 'IFBL-raster') in het kader van atlasprojecten. Een reeks werkgroepen spitst zich evenwel toe op de studie en inventarisatie van natuurgebieden. Tijdens een aantal activiteiten van de werkgroep Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud wordt zelfs zeer nadrukkelijk aan vegetatiekunde gedaan (vegetatie-opnamen). Je krijgt als vrijwilliger de kans om hieraan actief deel te nemen en bij te leren.

Informatie inventarisatie & monitoring:

Roosmarijn Steeman
Natuurpunt Studie
Coördinator
Planten, mossen, lichenen, fungi
Coxiestraat 11
2800 Mechelen

tel. 015/29.72.22
fax. 015/42.49.21 (tav. Studie)

e-mail:
Roosmarijn.Steeman@natuurpunt.be

Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud FON

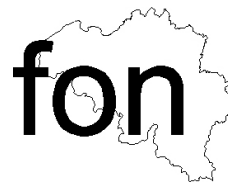
Voorzitter:
Erik Molenaar
Ferdinand Coosemansstraat 24
2600 Berchem
tel. 03/218.59.69

e-mail:
erik.molenaar@skynet.be

fon-o-foon 0474/35.53.69

FON-Website:
<http://users.skynet.be/fon/>

Website (algemeen):
<http://www.natuurpunt.be>
(Fauna & Flora)

Nationale Werkgroep Botanie NWB

Voorzitter:
André Van den Bergh
Vitsgaard 9
1745 Opwijk
tel. 052/35.05.18
GSM 0472/68.83.35

e-mail:
andre.vandenbergh@pi.be

**Ook jij kan iets bijdragen aan de
Nieuwsbrief Planten!**

Met de Nationale Werkgroep Botanie op streeptocht

Het Voorbos en de zuidelijke helling van de Kemmelberg 26 april

Op de afspraakplaats te Kemmel was er opnieuw veel volk voor de inventarisatie van een zwart kilometerhok op de zuidflank van de Kemmelberg. Karel De Waele was onze gids en in overleg met de plaatselijke natuurliefhebbers werd de groep verdeeld. Met 25 konden we onmogelijk naar het Voorbos, want de eigenaar liet maximaal vijf bezoekers toe. Karel trok dan maar met vier botanisten naar dit bos en de rest van de groep trok in de richting van een klein bosje, waarin grotendeels dezelfde flora zou voorkomen. Dat Voorbos herbergde zowat de te verwachten voorjaarsflora met Muskuskruid, Kruipend zenegroen, Bosanemoon, Gevlekte aronskelk, Wilde hyacint, Gewone salomonszegel, Slanke sleutelbloem. Rozetjes van Groot heksenkruid, talrijke exemplaren van Reuzenpaardenstaart, Boswederik en Bosereprijs vervulde dit lijstje, maar Spekwortel, Dwergkroos en Verspreidbladig goudveil waren toch wel de uitschieters. De andere groep trof min of meer hetzelfde gamma aan met daarbij Hangende zegge maar evenwel zonder de drie uitschieters. In de drogere wegbermen groeide Schermhavikskruid en op een gekapte houtkant zelfs Boskruiskruid. Groot moerasscherm, alsook Blaartrekkende boterbloem stonden in een van de grachten en op de terugweg naar de Kemmelberg werd zelfs Heggenrank opgemerkt. Voor dit zogenaamde zwarte hok konden toch 221 soorten opgetekend worden. Terloops kan nog vermeld worden dat Draadklaver nog steeds groeit op het Brits militair kerkhof van Kemmel, maar dit was juist buiten het hok.

Aan de rand van de Benninksberg in het Hageland 24 mei

Karel was gids en streper voor een plantenstudiedag in de omgeving van de Benninksberg. De 16 deelnemers hadden wel wat moeite om het station van Gelrode te vinden, maar uiteindelijk vond iedereen toch de juiste afspraakplaats en kon Karel de groep naar een hondenbegraafplaats loodsen. Met het constant achtergrondgeluid van de autostrade, die dwars door onze km² liep, bekeken we grondig elke bosrand, wegberm en holle weg in deze "zwarte tetrad". Ondanks deze eerder negatieve bijklank, vonden we niet alleen zeer veel soorten, niet minder dan 263, maar ook veel interessante soorten. Leo Andriessen leerde ons Stinkende kamille herkennen, een soort die voor hem vertrouwd was, maar voor de anderen niet. En Karel viste met wat diep nadenken en overlopen van de inhoudstabel van de flora de naam Driebladvetkruid uit zijn "harde schijfgeheugen", een soort die hij lang geleden eens gevonden had langs de Scheldeoever samen met Marc Leeten. Verder noteerden we niet te versmaden soorten als Zandblauwtje, Rapunzelklokje, Zilverhaver, Heggenrank, Middelste Duivenkervel, Struikhei, Blauwe bosbes, Hazenzegge, Zandhoornbloem, Vogelootje en ik zal er wel enkele over het hoofd zien. We moeten wel toegeven dat er bij die 263 soorten flink wat "tuinontvluchters" waren zoals Fluweelboom, *Kerria japonica*, Sering en zelfs *Geranium endressii*. Maar we kunnen wel zeggen dat na ons bezoek dit hok "hagelwitgewassen" was.

Langs het kanaal Gent – Oostende te Moerbrugge 7 juni

Het bleek een druilerige dag te worden, maar al bij al hadden we nog geluk, want na 9u regende het niet meer!! Alleen nog wat gedruppel om de streeplijst nat te maken maar voor de rest bleef het grotendeels droog. Er waren slechts 10 deelnemers voor de tocht o.l.v. Hedy, maar dit was grotendeels te wijten aan het slechte weer en aan de uitstappen van de afdelingen Schelde-Leie en Gent tijdens dit weekend. Al onmiddellijk een moeilijke *Bromus* determinatie aan de kanaaloever: we kwamen uit op Stijve dravik (*Bromus diandrus*). Dit werd later door Dirk De Beer bevestigd. Eerst werden de kanaaloevers en de aanpalende vochtige graslandjes onderzocht, waar we heel wat bijzondere vondsten mochten noteren. Op de kanaaloever was dit o.m. Blauw glidkruid, Moerasandoorn, Goudhaver, Pijlkruidkers, massaal Grote engelwortel, Rode ogentroost, Akkerhoornbloem, Gevlekte rupsklaver, Kattendoorn en vooral de zeldzame *Graslathyrus*. Uit de vochtige graslanden onthouden we vooral Brede orchis (Majalis groep), Grote ratelaar en Waterkruid. In de kant van een greppel groeide Dubbelloof en in het natuurreservaat, waar we in de namiddag op verkenning gingen, vonden we ook de Kleine ratelaar, Watertorkruid en een klein groepje Moeraskartelblad. Het laatste stuk kanaaloever in de richting van een oude bunker leverde nog *Rosa multiflora* op. De zeggenoogst bestond uit Valse voszegge, Elzenzegge, Valse cyperzegge, Ruige zegge, Hazenzegge, IJle zegge en Oeverzegge. Kortom, we beleefden een prachtige botanische dag met 257 streepjes op de Flowerlijst.

Kleiwinningsputten te Minderhout

26 juli

Na de onderbreking tijdens de zomerperiode mocht Luc Van Craen de planteninventarisaties van de NWB verder zetten met een studietocht in en rond enkele kleiwinningsputten in de Antwerpse Kempen, in de omgeving van Minderhout. Ondanks het drukkend warm zomerweer, dat een plakkerig gevoel gaf, daagden toch nog 20 enthousiaste deelnemers op. De auto's werden geparkeerd aan een visvijver en we konden onmiddellijk van start gaan met het uitkammen van de wegbermen. Boskruid was de eerste opvallende verschijning en Schermhavikskruid mocht beschouwd worden als eerste plant van de Kempense zandgronden. Verder volgden nog Zilverhaver en Vroege haver en aan de grachten doken Veerdelig en Zwart tandzaad op. Op verstoord terrein groeiden dan Stippel- en Korrelganzenvoet en langs enkele maïsakkers troffen we zowel Kaal als Harig knopkruid en Kaal en harig vingergras aan. Bleke basterdwederik met zijn iets langer gesteelde bladeren en Wilde bertram kregen eveneens een streepje op de lijst. Het gebied rond de kleiwinningsputten bleek heel wat plantjes van arme zandgronden te herbergen, zoals Kleine leeuwenklauw, Rode schijnspurrie, Zandmuur, Dwergviltkruid, Kleine leeuwentand, Klein vogelpootje, Eenjarige hardbloem en Gaspeldoorn. Wat vochtiger troffen we Grondster, Waternavel, Kleine en Zachte duizendknoop en Egelboterbloem aan. Waar een beetje water stagneerde groeide massaal Waterpostelein en uit het water van een kleiwinningsput konden we Haaksterrenkroos, Aarvederkruid, Klein en Stomp fonteinkruid determineren. In de namiddag werden de bospercelen verkend, met als bijzonderste vondsten: Wijfjesvaren, Dubbelloof, Struikheide, Gewone dophei, Pilzegge en Liggend hertshooi. Ook werden nog zaailingen van Japanse lork en Douglasspar ontdekt. In het aanpalende kilometerhok konden we nog Gevleugeld sterrenkroos en

Eikvaren strepen. Uiteindelijk bleek dit zwart hok met 246 soorten nog niet zo slecht!!!

Bois de la Houssière te Braine-le-Comte

9 augustus

Chris De Caluwé was aan de beurt om 20 plantenliefhebbers rond te leiden in het Bois de la Houssière. Het was nu eens niet de Bende van Nijvel, noch Marc Dutroux, maar een Bende Botanisten van heel Vlaanderen die van het Bois de la Houssière haar werkterrein maakte. Nadat we eerst verbaasd aangehaapt waren op het kerkpleintje van het nog grotendeels ingedommelde Ronquières, trok de karavaan naar een grote parking bij een afspanning aan de rand van het bos. Chris en Luc hadden een hok uitgekozen met een viertal soorten biotopen: het eigenlijke bos, een tweetal oude zandgroeves waarvan de ene nu in gebruik was als gemeentelijk stort voor bouwafval en de andere heringericht was als "arboretum" maar eigenlijk meer geëvolueerd was naar een meer natuurlijk biotoop met heide-achtige trekjes en tot slot, naast het bos, een weidegebied met beekje en moerasje. Deze variatie in biotopen zorgde dan ook voor een goedgevulde streeplijst met 289 soorten. Het bos zelf was op dit moment eerder arm qua oogst, met wat uitgebloeide stengels van Wilde hyacint, veel bloeiend Groot heksenkruid, Boswederik, Bos-, Pil-, Hangende en IJle zegge, Muursla, Lievevrouwbedstro, Eénbloemig parelgras en veel Klein springzaad. Bij het (ontoegankelijke) stort determineerden we vanaf de rand tal van adventieven zoals Kanariezaad, Grote kaardenbol, Korrel- en Stippelganzenvoet. De oude zandgroeve met de heidetrekjes leverde ons misschien wel de interessantste vondsten: Dwergviltkruid, Fraai hertshooi, Echt duizendguldenkruid, Driedistel, Bosdroogbloem, Kleine duizendknoop, Eekhoorngras, Gevleugeld sterrenkroos, Hazenzegge, Zeegroene zegge, Mannetjesereprijs en veel Waterpostelein in de plasjes. Het moerasgebiedje en de weide tenslotte gaf ons de mogelijkheid om Getand en Stomp vlotgras goed te kunnen vergelijken en leverde ook nog Grasklokje, Reuzenpaardenstaart, Beemdkamgras, Grote egelskop, Ruw walstro en Ruige en Kleine leeuwentand op. Tot slot gingen we als "zoenoffer" nog een glas drinken in de taverne, omdat de patron ons 's middags nogal boos had aangekeken omdat we nogal ostentatief onze boterhammetjes hadden verorberd op "zijn" parking. Kwestie van de verhouding tussen Walen en Vlamingen niet te verzuren.

De Blauwe Sluis te Bredene (Oostende)

23 augustus

Op 23 augustus was Hedy opnieuw onze gids, maar ditmaal in eigen regio. De samenkomst aan de kerk van Bredene dorp bleek niet van een leien dakje te lopen; Jean stond aan een andere kerk en Nico die met de trein naar Oostende kwam, had te kampen met treinvertraging, zodat hij beroep deed op een taxi, die onderweg nog Mia kon oppikken. Nog een andere deelnemer met de fiets zocht een halfuur naar onze auto's die aan het zicht onttrokken werden door een rij geparkeerde camions. Uiteindelijk kon Hedy in de omgeving van de Blauwe Sluis met een kleine vertraging het startsein geven aan de 16 deelnemers. Eerst verkenden we een nog niet volzet industrieterrein op een recent opgespoten polder, waar ons het massaal voorkomen van Zwarte mosterd, Dubbelkelk en Grote zandkool opviel. Het aanwezige zeezand zorgde voor heel wat zoutminnende of kustgebonden soorten, zoals Zeeraket, Zilte schijnspurrie, Zulte,

Stomp kweldergras, Welriekende, Zeegroene en Rode ganzenvoet, Strandmelde, Aardbeiklaver en Hertshoornweegbree. Maar de minst verwachte en dus de mooiste vondst was wel de Ruige lathyrus. Een exemplaar van Knikkende distel, eigenlijk een dwergvorm, groeide tegen een omheining en ook Klein vogelpootje, Alsemambrosia, Kruipend stalkruid en Moeraszuring kwamen de lijst vervoegen. We zochten echter tevergeefs naar Zeevetmuur (ons getipt door Wouter Van Landuyt) tussen de kasseien aan het café "De Blauwe Sluis". Wel sierden menige Muurvaren, Steenbreekvaren en Tongvaren de bakstenen muren van de brugjes in de buurt. Uit het brakke water van een gracht, visten we nog Klein fonteinkruid ('s avonds gedetermineerd door Nico) en Fijn hoornblad, dat op basis van zijn vruchten kon gedetermineerd worden. In het totaal kwamen er 251 streepjes op de lijst.

Jong natuurgebied tussen Oude Doel en het Paardenschor te

Doel

6 september

Traditiegetrouw gidste René Maes ons in zijn thuishaven op de Linkeroever van de Schelde te Doel. Met niet minder dan 21 enthousiaste plantenfanaten kon René een parkeerplaats gaan zoeken aan een vervallen polderboerderij, waar de koeltorens van de kerncentrale het omringende polderlandschap domineerden. Niettegenstaande Doel en zijn naaste omgeving op termijn zullen opgeslorpt worden door de havenuitbreiding, konden we vandaag toch een nieuw stukje compensatie-natuurontwikkeling bestuderen, dat voor de toekomst veilig gesteld is en zelfs voor uitbreiding vatbaar is. De voormiddag was vooral gericht op de dijken en wegkanten in het kilometerhok, waar Zomerbitterling, Zeegroene en Rode ganzenvoet, Doornappel, Duinreigersbek, Bultkroos en Smalle rolklaver gedetermineerd werden. De wind waaide hard en dreef het wolkendek uiteen, maar achter de beschuttende boerderij konden we onze picknick in alle rust verorberen. Onder de prikkeldraad schoven we dan het natuurgebied binnen, waar we heel wat planten van zilte terreinen, maar ook overblijvers van de polder vonden: Fraai en Echt duizendguldenkruid, Grove varkenskers, Bleekgele droogbloem, Zilte greppelrus, platte en Zilte rus, Goudzuring, Moeraszuring, Heen, Gerande en Zilte schijnspurrie. De vondst van de dag was toch dat ene plantje van Goudknopje, dat aan de rand van een kreek bloeide!! De Kleine leeuwentand met zijn gaffelharen op de bladeren liet zich ook regelmatig opmerken en uit het water werden enkele fonteinkruiden gevist:: Klein en Tenger fonteinkruid, evenals Schedefonteinkruid. Het was al na 16u als we het Paardenschor bereikten, dat moeilijk toegankelijk was. Enkel de droge en matig natte gedeelten konden verkend worden. Toch was dit voldoende om nog soorten zoals Zulte (met en zonder straalbloemen), Strandkweek, Melkkruid, Gewoon kweldergras, Zeekraal en Schorrenzoutgras aan de streeplijst toe te voegen, die uiteindelijk 214 streepjes bevatte.

De Mijnterril te Zolder

20 september

Zaterdag 20 september verraste ons met een frisse ochtend aan de kerk te Zolder, maar het stralende herfstzonnetje zorgde voor aangename dagtemperaturen. Gids Luc Vanoppen, die de mijnterril praktisch van buiten kende, gidste de 12 deelnemers naar de aangelegde parking aan de voet van de mijnterril. Ook Ward, onze ouderdomsdeken was van de partij, maar voor hem

viel het parcours zwaar uit, vermits we enige malen over die kolenberg van 155 m moesten klimmen. Op de top konden we genieten van een wijds panorama tussen Leopoldsburg en Beringen. Op de eerste helling viel ons het geel op van de massaal voorkomende Gele ogentroost. Deze plant schoot destijds op uit een zaaimengsel, dat aangebracht werd op de afvalberg, nadat hij eerst met een soort lijm bewerkt werd om de berg te stabiliseren. We hebben kunnen vaststellen dat de plant het daar goed doet, want ze komt er overal voor. Moerasbeemdgras, Grote trosdravik en Kweekdravik waren de zeldzaamheden uit de grassenfamilie. Verder schitterde de Kwispelgerst in het overvloedige zonlicht en de oostenwind activeerde dit schouwspel nog. Het Stinkend streepzaad was ver uitgebloeid maar met zijn onmiskenbare formol of mercurochroom geur kon de plant gemakkelijk op naam gebracht worden. Ook een bijzondere *Calamintha nepeta* trok onze aandacht, alsook Hongaars en Florentijns havikskruid, die zich op deze enorme kolenafvalberg goed thuis voelden. Leo leerde ons het minieme verschil kennen tussen Edel duizendblad en Gewoon duizendblad: dubbel geveerde bladen, fletswitte bloemen maar zeer aromatisch. Ruige lathyrus, die we al een paar keer aantreffen, groeide ook op deze mijnterril en Smal vlas mocht ook tot de zeldzaamheden van de flora gerekend worden. Verder troffen we ook nog Viltganzerik, Donderkruid, Grote tijm, Driedistel, Knolboterbloem, Borstelkrans, Ruige anjer en Mantelanjer aan. Op ziltere plaatsen doken dan weer Hertshoornweegbree, Aardbeiklaver, Stomp kweldergras, Rode en Zilte schijnspurrie op. In het totaal hadden we 164 taxa, waarvan toch een groot aantal bijzondere soorten.

FON op excursie

Erik Molenaar

Konijntjesberg en omgeving, Rillaar

21 juni

Vooraf

Vandaag onderzoeken wij de flora in Rillaar, een deelgemeente van Aarschot in het noorden van het Hageland. Er zijn een aantal nieuwe stukken in natuurbeheer genomen, zowel door onze vereniging als door het Agentschap voor Natuur en Bos. Veel van de vroegere kleinschalige landbouwpercelen maar ook sommige bossen zijn intussen ingelijfd door aanpalende villabewoners die er een luxueus aangelegde tuin, enkele paarden of wat schapen op na houden. De Konijntjesberg zelf is een Diestiaanheuvel waarvan de noordhelling afloopt naar de Demer. Aan de Zuidzijde stroomt de Motte, een zijbeek van de Demer. Daar laten we de wagen achter en doorzoeken zowel in de voor- als namiddag het ruime landschap. Tot slot van de dag neemt Luc Vervoort ons mee naar een veldweg waarlangs de prikkeldraadflora bijzonder goed bewaard is. Deelnemers zijn Erik Molenaar (nota's en verslag), Luc Vervoort (gids), Tom Neels, Daniël De Wit, Marc Detollenaere, Geert Andries, Ingrid Beerens en het kleine Eefje Vervoort.

Bespreking

Zuidzijde Konijntjesberg (d5-37-33)

Aan de voet van de zuidhelling ligt een wijngaard en een dennenbos waaronder geiten grazen. Goed bedoelt, maar een droevig lot voor de natuurwaarde en toegankelijkheid van de berg. Langs een pad bereiken we de top, waar gelukkig een aantal percelen in eigendom en beheer zijn verworven door het Vlaamse gewest (ANB). We passeren eerst een extensief begraasd perceel dat erg natuurlijk oogt. De braamstruwelen zijn blijven staan en de weilandrand zit vol Eekhoorngras, Kamgras, Boskruiskruid en Muizenoor. In de bosrand - onder Wilde lijsterbes, Gewone es, Ruwe iep, Beuk, Brem, Sleedoorn en Gewone vlier en stilaan een massa Amerikaanse vogelkers zitten nog veel schraallandsorten, maar ook Gespleten hennepnetel, Rapunzelklokje en een type Koebraam, dat niet erg viltig van stengel is.

Jong weiland top

Op de top van de heuvel is een voormalige akker door de beheerder ANB in graasweide omgezet. Er hebben al dieren in gestaan. Hier maken we een volledige lijst, zodanig dat de evolutie later kan worden opgevolgd. Er is een duidelijke voedselgradiënt in de helling die terrasvormig eindigt in een oude houtkant met veel Gewone es en Ruwe (beter Hollandse) iep, waar het lemige colluvium eeuwenlang is bijeengespoeld. Gewoon struisgras is dominant in de weide, gevolgd door Gestreepte witbol en Witte klaver. Eekhoorngras en Schapenzuring zijn er abundant. We determineren Vergeten wikke omdat er een kleine discussie over ontstaat. Blijkbaar is deze ondersoort de meest voorkomende in de streek.

Grote raaigrasakker (d5-37-34)

We lopen het eerste hok uit op een zeer groot pas ingezaaid maar blijkbaar weinig bemest raaigrasland, dat vol staat met bloeiende akkerkruiden en noteren hier 43 soorten. We zitten immers in een soort overgangsstreek waar zowel Kempense als Hagelandse akkerkruiden voorkomen. Opvallend zijn de schraalste randen, waar zich de meeste Stinkende kamille ophoudt. Hierin vinden we ook Akkerleeuwenbek, Kromhals en Korenbloem. Akkerandoorn komt in bloei.

Gerstakker

Hier in de streek kan je nog steeds veel Dreps vinden, een soort antiek graangewas dat telkens met de ongeschoonde Rogge werd ingezaaid. In de gerstakker staat ook heel wat Oot.

Langs veldwegen en houtkanten

We blijven nog even in dit hok en noteren wat we langs de veldwegen en houtkanten waarnemen. Dit scheelt erg veel van het eerste hok, dat we hieronder verder bespreken.

Langs veldwegen en houtkanten (d5-37-33)

Na de middag sluit Geert Andries aan en begeven we ons opnieuw naar de Konijntjesberg. Meer dan 100 soorten vinden we langs de wegen. Enkele paden op de top houden nog verrassingen in. Zo vinden we hier een mooi begroeid hoekje op de ijzerrijke bodem met Eekhoorngras, Paashaver, Klein vogelpootje, Zandblauwtje, Fijn schapengras, Eenjarige hardbloem en Boskruiskruid. Spijtig genoeg heeft een privé eigenaar uitgerekend naast deze plek een stevig

omheinde en pas bemeste graasweide ingericht. De Bosdroogbloem die in dit gebied vroeger algemeen was vinden we vandaag niet meer terug op de Konijntjesberg. Aan de toegangsweg van een perceel onder natuurbeheer valt nog eens op hoe weinig tijd er voor de beheerder overblijft om een zorgvuldig beheer te doen naar bijzondere floristische (relict)waarden. Een vroeger zeer soortenrijke plek wordt enkel nog herkend aan Kleine bevernel die stilaan hopeloos naar licht zit te reiken. De toegang is volledig verruigd, de bloemen verdwenen, geen wonder dat de typische vlinders uit de streek ook stilaan verdwijnen. Verder langs een veldweg dient het authentiek voorbeeld zich nog wel aan: open, schrale en fleurige bermen met Mannetjesereprijs, Zandblauwtje, Kleine bevernel, Gewone rolklaver en Muizenootje.

Elzenzegge-Elzenbroek

Aan de voet van de Diestiaanheuvel treedt grondwater uit en hierin heeft zich een Elzenbroek ontwikkeld met veel Dotterbloem, Melkeppe en een zee van Elzenzegge. Het mooiste (natste) gedeelte werd vroeger echter volgestort. De gemeente heeft hier na sanering van het stort een soort groenactie opgezet, met heel wat soorten die in de streek nooit of nauwelijks voorkwamen. Niet alleen staat er heel wat Gewone esdoorn-cultivar, maar uitgerekend Veldesdoorn kende hier zijn uiterste grens van zijn leemstreek-areaal . Door de aanplant van gecultiveerde Veldesdoorn is de (h)erkenning en leesbaarheid van de plantengeografische positie van de indigene Veldesdoorn sterk verminderd.

Koningsbeemd

Aan de voet van één van de valleiterrassen bevindt zich een zeer oud en bijzonder waardevol hooiland, met een bijzonder genotype (vroegbloeiend) van Blauwe knoop. Naast de rijkdom aan orchideeën komt er ook veel Tandjesgras en plaatselijk Borstelgras voor. Bevertjes staan er ook in grote getale, en waarschijnlijk hebben die ook mee voor de naam 'blauwgrasland' gezorgd. We maken een lijst met abundantie voor het lokale beheer.

Noordzijde bos en holle weg

Na het doorvorsen van de Koningsbeemd gaan we langs aanpalende percelen terug de berg op. De bosflora heeft veel van zijn glans verloren, maar toch vinden we nog zeer lokaal Hengel, Ruige veldbies, Boshavikskruid, Gewoon bosviooltje, Blauwe bosbes en Gele dovenetel. Op de hogere helling heeft zich een Eiken-Haagbeukenbos kunnen handhaven, maar naar de westzijde van de heuvel gaat dit beeld teloor door weekendverblijven en villabewoning. In de holle weg omlaag naar de noordzijde staat opvallend veel Bonte gele dovenetel, maar ook tuinvlieders zoals Slaapbol, Pontische rododendron, Oosterse karmozijnbes, Reuzenbalsemien, Reuzebereklaauw, Valse wingerd en Algerijnse klimop. In de holle weg zijn nog restanten van de oorspronkelijke vegetatie aanwezig, zoals Eikvaren, Grasklokje, Bochtige smele, Dubbelloof en Schermhavikskruid. Zoals in alle holle wegen is de traditie van hakhoutbeheer verdwenen, is de afspoeling uit de akkers enorm en nemen siersoorten de plaats van de oorspronkelijke bomen in. Zo staat er heel wat Tamme kastanje, Gewone robinia en Amerikaanse eik, waarvan de strooisellaag en de wortellaag de voormalige mycoflora en de zoomsoorten heeft uitgeschakeld. We vermelden ten slotte de aanwezigheid van Knolboterbloem in de zuidwest zijde van het hok.

Bloeiwijze van Korenbloem

Bloeidetail van Eekhoorngras

Prikkeldraadflora langs huisweide (d5-47-11)

Tot slot van de excursie begeven we ons naar de Oude Hoeve net ten westen van het Rillaarse dorpscentrum, waar langs een veldweg, onder de prikkeldraad, nog heel wat schraallandflora - zoals Hondsviooltje, Tandjesgras en Muizenoor - is bewaard gebleven. Ooit was deze historische 'huisweide' omzoomd door een gracht met opgeworpen wal. Op korte afstand van elkaar staan dus soorten van natte, relatief voedselrijke en droge schrale milieus bij elkaar. We maken een lijst met inschattingen van Tansley. Tot onze verbazing is er afgelopen winter een hele hoop "troep" aangeplant onder de vorm van allerlei inheems geachte struiken en boomsoorten, waaronder bv. alweer de Veldesdoorn. Alles is net aangeplant op de zeer waardevolle en ecologisch 'moeilijk te verbeteren' rand van de veldweg en de oude weide. Ook weer om Goed Te Doen en gemotiveerd vanuit één of andere verkeerd begrepen vorm van natuurbehoud, maar als je bedenkt hoeveel geld de gemeenschap uitgeeft voor de aanplant van overbodige en in dit geval echt schadelijke zaken i.p.v. aan het duurzame behoud van echt unieke biotopen als deze eeuwenoude weilandrelicten, dan is het even slikken. En dat doen we dan ook, zij het even later op een terras aan de kerk van Rillaar, waar we met geleste dorst de laatste determinaties doen.

Besluit

Deze welbestede dag levert heel wat informatie over de streek. Bijna alle gegevens komen uit d5-37-33 waarvan we de noordelijke graslanden en akkers niet eens hebben kunnen bekijken. In de meer dan 500 veldnotities vinden we 277 soorten. Hiervan staan er 18 op de Rode Lijst van 2005. Als *Achteruitgaand* opgegeven zijn Tandjesgras, Muizenoor, Hengel, Borstelgras, Gewone eikvaren, Tormentil, Struikhei, Grasklokje, Korenbloem, Beemdkamgras, Knolboterbloem, Eenjarige hardbloem en Blauwe knoop. Als "*Kwetsbaar*" gelden Bevertjes, Gevlekte orchis, Grote ratelaar en Hondsviooltje. Stinkende kamille is opgegeven als "*Zeldzaam*".

Gendarmeheide en Mosvenne in Averbode Bos & Heide

5 juli

Vooraf

Vandaag zetten we ons onderzoek in Averbode Bos & Heide verder in het noordwesten. Gendarmeheide is nog een klein gedeelte van het natuurgebied dat

bij Natuurpunt in beheer is. Mosvenne heeft historisch dezelfde achtergrond van heide en vennen maar is versnipperd in privaat eigendom met toenemend het fenomeen van 'vertuining en verpaarding'. Het betreffende kilometerhok ligt grofweg tussen de dorpskern van Blauberg (Herselt) en de Testeltse wijk 'Ter Hoeve'. Er is nog geen floristisch onderzoek gebeurd sinds de aankoop van het natuurgebied en ook "Mosvenne" is vermoedelijk al lang niet meer (of nooit?) op botanisch vlak bekeken. Naast (naald)bos, akker en graasweide zijn er ook een aantal droge open 'manègeweitjes' waar paarden extensief of intensief worden in losgelaten voor een ritje. De extensieve delen zijn weinig of niet bemest en geven soms nog een goed beeld van hoe grotere delen van de streek er vroeger hebben uitgezien. We bevinden ons in het hok d5-28-31, dat wordt doorsneden door de Herseltse loop of Kalsterloop, tevens de grens tussen de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant. De waarnemers zijn vandaag Erik Molenaar (nota's, verslag, foto's), Luc Vervoort (gids), Geert Andries, Ingrid Beerens en Eefje Vervoort, Ria Denève, Marc Detollenaere, Daniël De Wit en Kasper Van Acker.

Bespreking

Bosrand, Akkers en Graasweiden

We vertrekken aan de noordwestelijke zijde van het complex Averbode Bos & Heide aan een kapelletje op de hoek van de Lange- met de Boonstraat . De geschiedenis leert dat je daar in de omtrek al heel wat Roomse kruiden kunt noteren, zoals Hemelsleutel en Kamtschatika-vetkruid. We volgen de landelijke wegen langs akkers waarin zeer veel Vingergrasjes en Europese hanenpoot, maar ook Hoog struisgras en Festulolium groeien. In een oude iepenheg vinden we zelfs Kardinaalsmuts. In de wegbermen staat o.a. Margriet, Grote bevernel en Rapunzelklokje. Kogeldistel is uit een tuin ontsnapt. In het vrij uitgestrekte weidelandschap aan de bovenloop van de Herseltse loop is hier en daar onder de prikkeldraad een reepje schraalland behouden. We noteren er Zandblauwtje, Reukgras, Pilzegge, Muizenoor, Fijn schapengras, Gewone veldbies, Gewone rolklaver, Bochtige smele, Liggend hertshooi en enkele plukjes Struikheide en Pijpenstrootje. Ook Eekhoorngras staat in de weikant. We kruisen voor de eerste maal de Herseltse loop en passeren een grote veeboerderij.

Rode schijnspurrie in bloei

Prikkelraadflora

Naaldbos

De eigenlijke Gendarmeheide is - net zoals de rest van Averbode Bos & Heide - vroeger door de Prinsen de Merode aangeplant met naaldhout. Plaatselijk is nog een duinreliëf herkenbaar en een 's winters verzopen laagte wijst nog een

vroeger drooggelegd ven aan. We betreden het gebiedje langs de noordkant via de centrale dreef in het bos, de zgn. 'Paterkesweg' die de abdijen van Averbode en Tongerlo verbindt. We treffen al onmiddellijk Springzaadveldkers aan, een ooit zeldzame, nitrofiële soort die steeds vaker wordt opgemerkt. Dat het gebied vanuit de aanliggende asfaltweg ook goed bereikbaar is voor sluikestorters van tuinafval merken we aan het floreren van allerlei tuinsoorten zoals Mahonia, Bonte dovenetel, Ierse klimop, Gebroken hartjes, zelfs Yucca en de bleekgestreepte cultivar van Rietgras. In de plassen op de onverharde en zeer druk door ruiters gebruikte weg groeien Gevleugeld sterrenkroos en Waterpeper. In de spontane kroonlaag van het naaldbos vinden we o.a. Tamme kastanje, Hazelaar, Wintereik en Zachte berk. In een gedeelte is de struiklaag vorige winter ontdaan van agressieve exoten zoals Amerikaanse Eik en - Vogelkers, waar o.a. Blauwe bosbes opnieuw kansen krijgt. Bovendien zullen hier ook een aantal 'zoomplanten' mee gediend zijn. We vinden Muursla, Stijf havikskruid, Hengel, Framboos, Veelbloemige veldbies, Rankende helmbloem, Echte guldenroede en Gewoon nagelkruid enkel nog met enkele exemplaren in de randen van de dreef. De laagte van een vroeger ven is begroeid met wilgen en enkele oude populieren met op de lichtste plekken o.a. Echte koekoeksbloem, Kruipend zenegroen en Egelboterbloem.

Droge graslanden

In de uiterste noordhoek van het hok vinden we langs de Nieuwstraat een aantal schrale paardenweitjes. Eén hiervan valt van ver reeds op door een 'gele kleur': het gaat om een dominantie van Akkerkers in bloei. In de randen vinden we Zilverhaver, Eenjarige hardbloem, Rode schijnspurrie, Moerasdroogbloem en Hazenpootje. In een andere wei, net ten noorden van de Kalsterloop en dus op de provincie Antwerpen, staat zowat het zelfde, maar niet alleen in de rand. Het is nog een erg fleurig en afwisselend begroeid geheel, ten dele grazig met Gewoon struisgras en Reukgras als meest voorkomende grassen, maar verspreid ook heel wat pollen Struikhei en lage planten van Gewone brem. Daartussen groeit talrijk Zandblauwtje, maar bovendien Trekrus, Hazenzegge en Dwergviltkruid. In een hoek van de weide staan verder nog merkwaardigheden, zoals Keizerskaars, Grote en Kleine teunisbloem. Zoals in elk hedendaags schraal heideperceeltje ontbreekt ook hier Bezemkruiskruid niet. Als we terug gaan naar de auto's voor het middageten noteren we nog Viltige hoornbloem, Driekleurig viooltje, Muurbloemmosterd, Boshavikskruid en Muurleeuwenbek.

Kalsterloop

Bij de samenvloeiing van de op deze plaats reeds duchtig vervuilde Herseltse loop met een zuiverder zijbeekje vinden we tussen het Gewoon sterrenkroos warempel enkele planten Kleine watereppe, eerder bekend als van de Leemstreek en voor deze omgeving dus toch uitzonderlijk.

Mosvenne

Na de traditionele picknick in het plaatselijke café 'bij Jan en Elza' verplaatsen we ons terug richting Mosvenne, waar we op het erf van Ria Denève, een van de deelnemers vandaag, kunnen parkeren. Deze omgeving was ooit een groot gebied met heide en vennen, op oude kaarten aangeduid als 'Bruyère de Testelt'. Het is grotendeels tot landbouwgebied ontgonnen en de droge delen zijn deels als akker, de natte delen als graasweiden in gebruik. Verspreid is er naaldhout en verruigd broekbos, deels onder populier. In de greppels horen we Groene kikker en vinden we vochtgebonden soorten als Zomprus, Veldrus, Egelboterbloem,

Klein en Dwergkroos, Akkermunt, Gewone waternavel en Waterpostelein. Aan de rand van de weide met een populierenbos vinden we een aantal taxa die nog verwijzen naar de vroegere situatie zoals Kruiwilg en Tormentil. In een Wilgenbroekje staat nog Zwarte zegge, Zachte berk en Hennegras. We keren terug door de vochtige graslanden, waar we nog Donkergroene basterdwederik, Hazenzegge, Tormentil en Scherpe zegge vinden in een plaatselijk abundante groei en bloei van Hoge wederik. In een dennenbos staat Eikvaren terrestrisch en ook ontdekken we een nieuwe groeiplaats van Muursla.

Graanakker

Op de rand van het hok gaan we tot aan een graanakker, waar we Dreps zien uitrijpen. Tussen het Triticale staat er Oot, Grote windhalm, Bleke klaproos, Zwaluw tong en Hoenderbeet. We praten er met de boerin, die verbaasd is dat wij zo'n zeldzame soorten in haar akker vinden. Ze vertelt dat ze als kind de windhalm uit het koren moest trekken omdat er anders te veel graan verloren ging... Ze is dan ook niet van de jongste.

Dassenaarde

Het zuidelijk gedeelte van het hok moeten we links laten liggen want we besluiten tot slot van de dag nog even door te rijden tot aan een ander gebied welke in deze omgeving in beheer is bij Natuurpunt, met name Dassenaarde te Molenstede (Diest). Hier heeft Pieter Hendrickx tijdens een inventarisatie na plagwerken de terugkeer van de in Vlaanderen uitgestorven Kopus uit de zaadbank kunnen vaststellen. De plagplaats is meer dan een hectare groot. Er werd twee jaar geleden een oud ven met gradiënt naar vochtige tot droge heide ontstaan van een overbemeste bouwlaag die hier verschillende decennia de natuurwaarde tot omzeggens nul had herleid. Opvallend zijn hier ook de grote exemplaren Bleekgele droogbloem, Veldrus en Trekrus. We treffen er een afgevlagen Blauwe eikenpage aan, die we fotograferen. Kopus staat er bij duizenden, vergezeld van Borstelbies, Klein vogelpootje, Liggend hertshooi en plaatselijk Struikhei en Klein viltkruid. Een fraai beeld om deze dag in Averbode Bos & Heide af te ronden en veelbelovend voor binnenkort wanneer in het voormalige domein van de Merode nog verschillende vennen zullen worden hersteld.

Besluit

Even op een rijtje wat er aan bijzondere soorten is gevonden. Van de 263 soorten die we hebben gezien staan er toch negen op de Rode Lijst. Dwergviltkruid is "Kwetsbaar", "Achteruitgaand" zijn Struikhei, Muizenoor, Gewone eikvaren, Tormentil, Wintereik, Kruiwilg, Eenjarige hardbloem en Echte guldenroede. Het ziet er naar uit dat ondertussen heel wat meer soorten achteruitgaan. Wie had kunnen denken dat Driekleurig viooltje zo zeldzaam kon worden. Het is de eerste keer sinds april 2005 dat we deze soort in onze databank kunnen opnemen. Voor alle duidelijkheid, Kopus was uitgestorven, maar is reeds in soortgelijke omstandigheden als in Dassenaarde in 1995 ontdekt door Geert Andries. Het betrof een heideveldje dat werd ingericht als industrieterrein. Het was dus zeker geen adventieve vondst. De zaadbank was er gewoon nog intact.

Vinger aan de pols !

De kleine populatie Eironde waterbies die we vorig jaar op de Weefberg in bloei ontdekten is niet meer waargenomen. We nemen op de middag kort een kijkje in

de plasjes van de ijzerzandsteengroeve, maar kunnen de uitzonderlijke soort niet meer vinden. De vegetatie is er na de schoningswerken terug verdicht. We kunnen aannemen dat de zaden zijn meegekomen met machines die ingezet geweest zijn in “De Maten” in Genk.

De Langdonken opnieuw onder de loep

19 juli

Inleiding

De Langdonken ligt op de provinciegrens Antwerpen - Vlaams Brabant en is bekend om zijn bijzondere en gevarieerde flora. Er zijn nog enkele stukken waar onze plantenwerkgroep niet is geweest. In het Aarschotse deel (d5-36-21), “De Blakers” genoemd, zijn recent een aantal natuurontwikkelingswerken uitgevoerd. Daar gaan we in de voormiddag naar kijken. Na de middag maken we een nieuwe lijst in het Herseltse deel (d5-26-43), op de intussen reeds dichter begroeide plagplaatsen. Na de grote inrichtingswerken van de afgelopen vijf jaren in het kader van een Life project is er veel veranderd. Waarnemers zijn vandaag Erik Molenaar (foto's, verslag en veldnota's), Luc Vervoort (gids, aanvullingen verslag), Nico Wysmantel (streeplijsten), Firmin Van Passel en Geert Andries, die ons 10 jaar geleden gidste. We volgen de fietsende Firmin naar het gebied dat we in het verleden al flink gedocumenteerd hebben.

Bespreking

Grote vijver

Aan de ingang van het natuurgebied (einde Vrouwvenusstraat) ligt een vrij grote vijver in privébezit, die recent door de nieuwe eigenaar op advies van Natuurpunt is afgeschuind. Op zich een mooi resultaat en al ziet de habitat er nu beloftevol uit voor spontane plantengroei, toch heeft de (vorige?) vijvereigenaar het niet kunnen laten om enkele modieuze soorten in te brengen, zoals een cultivar waterlelie. Heel de waterpartij is ondertussen reeds vergeven van het Parelvederkruid. Naast de gekochte soorten liften een aantal andere soorten dikwijls gratis mee. Wanneer we de oevers prospecteren valt de zeer agressieve Watercrassula onmiddellijk op. Dit is een potentiële tijdbom onder het natuurgebied en de recent uitgevoerde natuurinrichtingswerken. Want crassula prefereert net hetzelfde milieu als de oeverkruidvegetaties en de ruime oppervlakte droogvallende oevers en ondiepe waters die hier recent terug zijn gecreëerd... maar is dan wel 10 tallen keren agressiever en dominanter dan de inheemse soorten. Er zijn al vele gebieden in Europa gekend met nog enkel monospecifieke vegetaties van dit sierkruid. Zeker nu men het interessantste moerasgebied van de Langdonken aan Herseltse zijde in één geheel heeft verbonden wordt het risico nog veel explosiever. Deze ernstige bedreiging moet een heel groot aandachtspunt zijn voor de beheercommissie maar de vraag is: wat er nog tegen te doen? We zien er als interessantste authentieke planten nog Stomp vlotgras, Geelgroene zegge, Trekrus, Zandblauwtje en Tormentil.

Hogere plagplaatsen en bos

Zoals ruim tien jaar geleden is geschreven, drukt de geschiedenis van verspreide weekendverblijven en omgevende villa's zijn stempel ernstig op dit bijzondere natuurgebied. In het bos aan de ingang is duidelijk afval gestort; er groeien tapijten Bonte dovenetel en Ierse klimop. Grote brandnetel woekert verder het gebied in onder begeleiding van uitgestrooid gazonmaaisel. We nemen eerst de plagplaatsen en de jonge heide onder de loep. In tegenstelling tot de Herseltse zijde van de Langdonken vinden we hier meer drogere en armere zandgronden aan de valleirand. Waar een vroegere naaldhoutplantage is opgeruimd is Bochtige smele aspect bepalend op het zure strooisel. Op de plagplaatsen verschijnt een hele keur aan pioniers, waaronder Pilzegge, Struikhei, Zandstruisgras, Boskruiskruid en Vroege haver. Onder de neofyten bevindt zich echter ook Vaste lupine, die flink lastig kan zijn, voorts Prikneus, Zwarte nachtschade, Bezemkruiskruid en Gewoon vingerhoedskruid. Amerikaans krentenboompje komt zeldzaam voor.

Elzenbroek

In een abrupte laagte ligt een permanent Elzenbroek. We bevinden ons op een komgrond van de Kalsterloop. Het terrein wordt door kwel gevoed vanuit aangrenzende ijzerzandsteenheuvels. Verspreid zijn nogal wat kussens met veenmossen en verder de te verwachten Elzenzegge. In mindere mate zijn er 'kalkindicatoren' voor de Kempen, zoals Kardinaalsmuts, Gewone es en Zoete kers. Op de steilkantjes van de greppels groeit Dubbelloof. Er werd nog uitgekeken naar Stippelvaren, maar helaas werd deze niet gevonden.

In den Hoek

In een uithoek van het bos is de opslag in een verruigd voormalig schraalgrasland pas gekapt. We vinden er o.a. Rosse vossenstaart, Kruipend zenegroen, Melkeppe en Waterpostelein. In de karrensporen afkomstig van het recent terreinbeheer staat Gevleugeld sterrenkroos in bloei. Als we ons naar de laatste plagplaats begeven passeren we een stuk bos waarin een enorme zoete kers staat; ook weer een typisch 'leemfenomeen' in deze zandige streek.

Plagplaats met Watercrassula

Op deze zeer grote plagplaats heeft Adelaarsvaren zich bijzonder goed geweed, deze is er met grote vlekken dominant, samen met Gladde witbol. Er foerageren heel wat zandloopkevers in dit perceel en ook zijn er nogal wat zandbijen actief. Zeer verontrustend is dat ook hier Watercrassula is terecht gekomen. Er pioniert ook een Schijnycypres waarvan de naam later zal blijken. Weer een cadeautje uit het tuincentrum.

Centrale kom

Na de middag gaan we verder in het Herseltse deel van de Langdonken. Er is veel veranderd in de centrale kom en de omgeving van het noordelijk ven. De vochtige heide is er dankzij de plagwerken stilaan terug gekeerd, met Stekelbrem, Geelgroene zegge, Blauwe zegge, Wijdbloeiende rus, Moeraswolfsklauw en Borstelbies. We gaan nog eens kijken daar waar we twee jaar geleden nieuwe vestigingen van Spaanse ruiters en Klein glidkruid zagen opduiken, maar we kunnen ze niet meer terug vinden in het oprukkend riet. In het laagste deel komt Moerashertshooi -soms massaal- in bloei, samen met het algemene Loos blaasjeskruid. Momenteel staat het water er tot aan de rand der laarzen, soms nog (veel) hoger. Het is duidelijk een zeer nat jaar voor de

Langdonken (of zijn met de werken de waterpeilen verhoogd?) en mogelijk is dat een reden waarom we weinig soorten zien van droogvallende venoevers. Kruipende moerasweegbree, Pilvaren en Schildereprijs zijn wel regelmatig te zien, de laatste met donkerblauwe bloemetjes. Tijdens het waden ontmoeten we voorts zeer veel Kranswieren en Duizendknoopfonteinkruid, Draadzegge, Wateraardbei en Vlottende bies. Ook groeit er Waterviolier en Teer vederkruid, de laatste onder enig voorbehoud wegens geen bloei. Maar het is heerlijk al die zeldzaamheden te zien onder het gezang van Boompieper en de jacht van Boomvalk op de talrijke libellen. Enige discussie betreft Dwerzegge, die intermediaire kenmerken vertoont met Geelgroene. Het lagere aartje ontbreekt, de mannelijke aar is wel ietwat gesteeld, het schutblad en de kleur is correct... enfin: geen wonder dat men deze soorten in Nederland samentrekt in één soort met twee ondersoorten. Na een omweg door het bos zijn we weer aan de wagens, waar we nog bloeiend Sterrenkroos inzamelen (blijkt Gewoon sterrenkroos met onregelmatig stuifmeel) en Getand vlotgras.

Noordelijk ven

Terwijl de Antwerpse delegatie na de gebruikelijke korte afscheidsdrank naar huis keert stoppen Geert en Luc nog even in de buurt van het noordelijk ven (dus aan de noordzijde van het eerder doorlopen gebied). De omgeving is door de inrichtingswerken nog nauwelijks herkenbaar, vroegere paadjes staan onder water en waar voorheen vochtige heide of schraallandrelicten waren moet er nu gewaad worden. We zien er zelfs enkele jonge snoeken wegschieten wat er op duidt dat verschillende stukken nu gans het jaar water houden. Op de droogvallende plekken staat hier veel zonnedauw (beide soorten) en vinden we eindelijk enkele plantjes Teer guichelheil. Pilvaren is er zeer talrijk en steekt massaal boven ondiep water uit. In dit gedeelte valt ons regelmatig het Ondergedoken moerasscherm op, de blaadjes uitgesproken veerdelig wegens de ondergedompelde groeiwijze. In één van de vijvers waar vroeger het Oeverkruid werd gezien is het water nu vrij troebel en het peil is nog te hoog om de soort te kunnen waarnemen. Op de klassieke groeiplaats heeft de Spaanse ruiter het zeer moeilijk, ook deze groeiplaats staat uitzonderlijk hoog en laat onder water. Ook Klokjesgentiaan schijnt er te verdrinken. Galigaan en Kleine egelskop zijn nog present maar uitbreiding of hervestiging is (nog) niet waar te nemen. Aangrenzend zien we één van de blijvende problemen van de Langdonken: vanuit aanpalende bewoning wordt geloosd in een randgracht die waarschijnlijk op één plaats een tijdlang heeft geïnfiltreerd en letterlijk een 'spoor' van Grote lisdodde in het voedselarme gebied nalaat. Hopelijk wordt deze situatie eens structureel aangepakt want met het hydrologisch verbinden van vroeger gesegmenteerde moerasjes zijn de risico's op globale aantasting enorm toegenomen. Eén ongeluk of een uitzonderlijke overstroming kan het kwetsbare systeem (en de meeste van de uitgevoerde werken) ondermijnen.

Besluit

Hoewel onnodig om in dit slotwoord het belang van De Langdonken te bewijzen, overlopen we nog even de gevonden soorten volgens de Rode Lijst. Als "*Achteruitgaand*" wordt Stekelbrem, Muizenoor, Tormentil, Struikhei, Tandjesgras en Gewone dophei opgegeven. *Kwetsbaar* geldt voor Pilvaren, Ronde zonnedauw, Klokjesgentiaan, Bruine snavelbies en Loos blaasjeskruid. Terwijl Kruipend moerasweegbree, Draadzegge, Teer guichelheil, Ondergedoken moerasscherm, Galigaan en Teer vederkruid als "*Zeldzaam*" zijn vermeld.

Spaanse ruiter is “*Met uitsterven bedreigd*”. De te verwachten soorten zijn weliswaar grotendeels en soms in grote getale opgedoken. Maar de echte zeldzaamheden waarvoor de Langdonken vroeger bekend was keren blijkbaar niet meer terug of breiden niet of moeizaam uit. Kan het grootschalig machinaal plaggen niet op tegen de 'terreinvolgende' manuele aanpak zoals dat vroeger gebeurde? Of misschien wordt de bodem door de schepbak van de kraan al te zeer aangedrukt bij het afschrappen en spelen er effecten van bodemverdichting? Mogelijk heeft de tijd de zaadvoorraad helemaal geslecht? En wellicht zijn ook veel zaden afgevoerd bij het vergraven van vele stukken want er is meestal veel dieper gegaan dan plaggen alleen. Het is duidelijk dat alles in het heringerichte gebied een nieuw evenwicht moet vinden. Ondanks de uitzonderlijk natte zomer lijken ons de waterstanden tegenover vroeger verhoogd, mogelijk speelt een verhoogde 'opslagcapaciteit' van de aanzienlijk vergrote water- en moerasoppervlakte. Hopelijk kunnen de echt zeldzame soorten op tijd nieuwe geschikte locaties bereiken en zich voldoende stevig nestelen. Het is alleszins verontrustend dat een voor de Benelux uiterst bedreigde soort als Spaanse ruiter voor enkele jaren nog door ons op een viertal plaatsen werd waargenomen in de Langdonken en nu nog slechts op één plaats en het daar momenteel zeer moeilijk heeft. Bij landschappelijke en hydrologische inrichtingswerken lijkt het ons tevens belangrijk dat er speciaal gekeken en beheerd wordt naar versterking van deze restpopulaties, zeker voor soorten die geen zaadvoorraad hebben. Want eens verdwenen, is meestal voor altijd weg, leert ons de ondervinding. En gelukkig lijkt de *Watercrassula* hier voorlopig nog niet de provinciegrens te zijn overgestoken... We zijn de hierin gelegen plagplaatsen nog eens afgegaan en hebben ze vergeleken met de bevindingen van 10, zelfs 20 jaar tevoren. In een topgebied van internationaal belang kunnen soortgerichte maatregelen niet uitblijven. Een monitoringrapport zal dit zeker naar voor schuiven. We zijn dan ook benieuwd dit rapport te zien verschijnen en hoe de aanwezigheid van *Watercrassula* op de toekomst doorweegt.

Plagplaats met Moeraswolfsklauw

Moerashertshooi in bloei

Grote wolfsklauw in het Hageland

2 augustus

Inleiding

We zijn vandaag van plan enkele oude vindplaatsen van Grote wolfsklauw verder te onderzoeken. Zo'n tien tot twintig jaar geleden waren er nog een stuk of acht plekken in het Hageland bekend waar deze bijzondere soort kon kiemen en

opnieuw sporen ontwikkelen. Wellicht is dit ondertussen zo goed als allemaal verleden tijd. Een aantal locaties zijn ondertussen bebouwd en op andere plaatsen is het gebrek aan beheer problematisch voor deze lichtminnende soort. Maar ook in de beheerde natuurgebieden blijkt het zeer moeilijk om de soort te laten overleven. Onze gids van de dag, Geert Andries, moet verstek laten gaan om academische redenen en Luc Vervoort is bereid om een vervangende rol te spelen. We besluiten om onze kans te beproeven in twee beheerde natuurgebieden. Daarvoor begeven we ons naar Wezemaal waar we de noordhellingen van de Wijngaardberg (d5-45-33) en de Benninksberg (d5-55-12) afspeuren. We maken beschrijvende lijsten van afzonderlijke delen van deze diestiaanheuvelds. Deelnemers vandaag zijn Erik Molenaar (nota's, foto's en verslag), Nico Wysmantel, Luc Vervoort (gids), Linde Galle, Roger Dierickx, Daniël De Wit, Ingrid Beerens en Eef Vervoort.

Bespreking

Wijngaardberg “Graasheide” – noordhelling

Langs een aantal holle wegen liggen begraasde percelen in beheer van Natuurpunt – Afdeling Rotselaar. Hier is de heide ooit beplant met allerlei exotische boomsoorten. Dit is deels weer open gemaakt. De graasheide bestaat uit een kort gegraasd heischraal grasland en de dichtheid van de soorten is er zeer hoog, zij het allemaal in dwergvormen. Dat maakt het niet eenvoudig, maar scherpt nu eenmaal het floristisch oog. Heel wat soorten van (matig) zure grond zijn inmiddels weer verschenen, zoals Echte guldenroede, Boshavikskruid, Fraai hertshooi, Eekhoorngras, Fijn schapengras en Hengel. Heidesoorten als Tandjesgras, Kantig hertshooi, Tormentil en Mannetjesereprijs zijn plaatselijk in dichte 'drommen' aanwezig, maar allen in geschoren ornaat. Ook Blauwe knoop, een soort van blauwgraslanden, is hier in enorm hoge aantallen aanwezig. Hiervan kunnen er slechts enkele in zaad gaan, maar dat blijkt voldoende. In het hellinggrasland ligt bovenaan een voormalige boomgaard, waarvan de bemeste bovenlaag niet is verwijderd. Daar bevinden zich soorten van bemeste graslanden, maar er spoelt natuurlijk nog veel voedsel omlaag. Op enkele plaatsen niet ver onder de top, duidelijk gezoned, zijn er kwelverschijnselen. Hierop verschijnen allerhande soorten van vochtige heide, zoals Liggende vleugeltjesbloem en Gewone dophei, trouwens vergezeld van veel Dubbelloof maar ook Wijfjesvaren, Brede stekelvaren en Mannetjesvaren in hoge aantallen. Een merkwaardig verschijnsel, waarbij de vochtminnende vegetatie hoger gelegen is dan de droogteminnende. We zien ook de klassieke bastaard van Zomer- en Wintereik (*Quercus x rosacea*). Wintereik is hier een regelmatig voorkomende soort.

Top

Een pad leidt ons naar de top van het plateau, waar we o.a. Vroege haver, Bleeksporig bosviooltje en grote vormen van Eekhoorngras vinden. Dit laatste is verklaarbaar door de afspoeling uit de bovenaan gelegen bemeste boomgaarden. Het voedselrijke water loopt echter niet omlaag langs het pad, maar door de natuurpercelen en het bevat niet alleen nutriënten. De appels worden regelmatig met fungiciden bespoten, wat voor de mycorrhiza (symbiose van schimmels en plantenwortels) levensbedreigend kan zijn. Verder zien we hier enkele merkwaardige nitrofiële soorten, zoals Europese hanenpoot, Kluwenhoornbloem, Hoge fijnstraal, Straatgras en Harig vingergras.

Echt duizendguldenkruid

Zeegroene ganzenvoet

Grote wolfsklauw

Op het perceel waar we ooit Grote wolfsklauw wisten groeien is de bosopslag gekapt, maar het strooisel van Amerikaanse eik is er nog erg dik. Regelmatig zijn de sporen van de uitgespoelde mest te zien, met indicatoren als Madeliefje en het ammoniakminnende Kruiptje. Pijpenstrootje is er toonaangevend en uit de kluiten gewassen. De rode algenlaagjes op de periodiek vochtige bodem waarin de Grote wolfsklauw normaal kiemt zijn her en der op open plekken nog aanwezig, maar de Grote wolfsklauw is de Grote afwezige. Vermoedelijk was er noch tijd, noch geld om in de beheerplannen en de uitvoering op het terrein deze unieke soort op de Wijngaardberg te behouden. Bovendien is deze koelteminnende soort duidelijk op zijn retour in onze contreien, niet alleen door ontoereikend beheer, maar wellicht ook door combinatie van klimatologische omstandigheden en externe negatieve invloeden zoals vermisting, verzuring en vervuiling. Met een intensieve landbouw op de top van de heuvel liggen alle lagerliggende percelen wel erg onder vuur. We vermelden nog de siersoort *Cotoneaster dielsianus* die zich eveneens in deze heuvelflank heeft gevestigd. Beneden ligt in het natuureservaat een pad waar tot voor kort nog Blauwe knoop en Tormentil voorkwamen, maar waar thans houtsnippers zijn gebruikt voor het comfort van de recreanten. De bijzondere vegetatie is nu volledig verdwenen. In de bosrand treffen we wel enkele exemplaren Lelietje-van-dalen.

Bietenakker

Aan de voet van de berg vinden we een bietenakkertje waar het vol akkerkruiden zit. We noteren er een dertigtal soorten waaronder Stippelganzenvoet, Zeegroene ganzenvoet, Akkermunt, Moeras- en Akkerandoorn, Akkerleeuwenbek. De laatste twee zijn zeer talrijk en bloeiend aanwezig. Daarna begeven we ons voor de middagpauze naar een cafe tegenover het uit het begin van de 19de eeuw daterende huis van de Wijngaardmeester (in d5-54-22). Op de klassiek gekasseide oprit aldaar groeit trouwens tussen de voegen van de stenen een fraaie en massale populatie Echt duizendguldenkruid vergezeld van Kleine leeuwentand. We begeven ons daarna naar de Beninksberg.

Begraasde voormalige akkers

Dit natuurgebied is in beheer van het ANB, maar er worden evengoed schapen ingezet om de heide open te houden. We bereiken het reservaat langs een verlaten boomgaard, die inmiddels is vergrast en verbraamd. Hierop is reeds veel Eekhoorngras, Mannetjesereprijs, Tijmereprijs, Vogelpootje, Boskruiskruid en Zandblauwtje verschenen. Bovenaan dit perceel staat ook Gewoon

duizendguldenkruid in bloei. We bemerken er ook enkele vlekken Oranje havikskruid.

Heide

We bereiken aan de westpunt van de heuvel een heide met veel Fijn schapengras en Bochtige smele. De aanwezige indicatoren van Oud-bos zoals Hengel, Blauwe bosbes, Wilde lijsterbes en Hulst doen het hier goed. Er zit ook Levendbarende hagedis.

Gekapte sparrenaanplant

Ook hier is het heide herstel positief, zij het dat we opnieuw allerlei miniatuurtjes moeten onderzoeken. De dichtheid van de soorten is opnieuw erg groot. Net als op de Wijngaardberg gedijen er talrijke varensoorten, waaronder veel Dubbelloof, Smalle stekelvaren, Brede stekelvaren, Mannetjesvaren en zelfs enkele exemplaren Stippelvaren, deze laatste in het meest extensief begraasd gedeelte. Op een oude brandweg door het bos, waar we vroeger vrij talrijk Grote wolfsklauw wisten groeien, kan deze niet worden gevonden. De dieren die hier ingezet zijn kunnen er natuurlijk niet aan doen dat zij niet wisten dat deze plekken extra open moesten blijven. Voor verjonging van deze wolfsklauw zijn bovendien regelmatig opengetrapte plekken kale bodem nodig en wellicht wegen schapen hiervoor iets te licht. Alles is nu eerder geëvolueerd tot een vrij mooi maar nogal egaal type heischraal grasland, met nadruk op grazig. We noteren ook hier weer Wintereik, Fraai hertshooi en Gewone dophei. De Gewone esdoorn die hier spaarzaam verschijnt is opnieuw een verwilderde cultivar. Op het ijzerzandstenen pad over het plateau staan massaal Tandjesgras en Mannetjesereprijs.

Zuidhelling

Deze biotopen zijn al heel wat rijker en er staan ook natte ruigten vooral ter hoogte van de groeve. Vermeldenswaard zijn echter ook Bosdroogbloem, Boshavikskruid, Blauwe bosbes, Kantig hertshooi en Gaspeldoorn. Na enig sleutelen op een Havikskruid met pseudorozet blijkt het toch te gaan om Stijf havikskruid. In een poel vinden we naast Waterpostelein heel wat Europese hanenpoot. Een op bramen nectarzoekende Hoornaarzwefvlieg trekt hier ook even onze aandacht.

Holle wegen

In de holle wegen noteren we nog een twintigtal soorten, waaronder Mispel en Gewone eikvaren. Er is hier nog veel werk aan de winkel: de dominantie van exoten als Amerikaanse eik, Gewone robinia en Tamme kastanje is verschrikkelijk.

Besluit

Op deze heerlijke dag hebben we tweehonderd soorten gezien, waarvan twaalf worden vermeld op de Rode lijst. *Achteruitgaand* zijn in willekeurige volgorde Muizenoor, Hengel, Tormentil, Wintereik, Echte guldenroede, Blauwe knoop, Struikhei, Tandjesgras, Gewone dophei, Muizenoor en Gewone eikvaren. Liggende vleugeltjesbloem is gerangschikt als *kwetsbaar* en Stippelvaren als *zeldzaam*. Veel warmteminnende soorten en neofyten doen het echter te uitstekend. Bij de zeven V's (Vermesting, Verdroging, ...) moet er echter nog een bij: Verwarming. Het ziet er niet goed uit voor de Grote wolfsklauw, die op bijna

alle bekende plaatsen is verdwenen. We hebben echter nergens in de natuurreservaten maatregelen bemerkt die de massale achteruitgang moeten opvangen. Een gericht beheer naar restpopulaties van bedreigde soorten dringt zich op. Deze zullen uiteindelijk ook de rol van bronpopulatie moeten vervullen als men met het beheer ambieert om nieuwe kansen te scheppen voor bijzondere vegetaties en levensgemeenschappen. Wij hopen dat hieraan nog eens extra aandacht wordt besteed, vooral op die weinige plaatsen waar ze nog wel staat, zoals bv. in Averbode Bos & Heide. Het gaat immers om kleine en gerichte maatregelen en daaraan is in de reservaten dikwijls een gebrek.

Suikerfabriek en decantatiebekkens, Veurne 16 augustus

Inleiding

De bezinkingsbekkens van de suikerfabriek te Veurne hebben een grote aantrekkingskracht op trekvogels en al jaren bevindt er zich een ringstation. Floristische onderzoeken zijn er eerder beperkt gebleven omdat het terrein niet toegankelijk is voor het publiek. Vorig jaar werd afgesproken om er met machtiging een onderzoek van het plantenkleed te doen. De inmiddels verlaten fabriek en de bekkens liggen geheel in d0-18-14. We maken een lijst van het km-hok en losse nota's van de flora rond het station (d0-18-12). De suikerfabriek zorgt voor de zoeten inval, want er gaan 14 floristen mee op stap, de meesten hiervan zijn lokaal actief. In willekeurige volgorde zijn dat Nico Wysmantel (streeplijst), Erik Molenaar (nota's en foto's), Johan Devos (Gids), Wim Strecker (foto's), Marc Detollenaere, Marjan Janssens, Hugo Ruysseveldt, Eli Devos, Godfried Warreyn, Georges Versele, Karel De Waele, Daniël De Wit, Freddy Moorthamer en Mia Barbieu.

Bespreking

Straten, wegbermen

Het bonte gezelschap vertrekt aan het station van Veurne en na enkele straten noteren we de flora in het km-hok. Opvallend is het ontbreken van liefdegrassen, maar op oude muurtjes in de straten vinden we alras Tongvaren en Muurvaren. In een voortuintje bloeit Bleke basterdwederik en waar sintelstroken overgaan in grazige bermmen staat o.a. Blauw walstro en Bermzuring in bloei. Her en der staat Hoge fijnstraal in bloei. Na honderd meter bereiken we een grote open steenvlakte waar ooit Suikerfabriek Veurne N.V. 7.000 ton bieten per dag verwerkte.

Verlaten fabrieksterrein

Het is er rustig en er staat geen steen meer overeind. De kale vlakte uit puin en beton raakt stilaan begroeid met planten en overall zien we amfibieën en insecten. Bij de suikerproductie werden grote hoeveelheden kalk gebruikt, wat duidelijk zijn stempel drukt op de flora. Her en der liggen nog zulke witte hopen. Van de kalkhoudende bodem getuigen soorten als Bosrank, Rode kornoelje, Middelste teunisbloem, Tengere distel, Wilde reseda en Zeepkruid. Een opvallende en voor de streek notoire neofyt is Struikaster (*Baccharis halimifolia*). Deze Noord-Amerikaanse zouttolerante sierplant is een ware pestsoort geworden in ons

maritieme district. Anders dan elders heeft Vlinderstruik hier slechts enkele vestigingen, maar staat al in bloei. Tussendoor toont vogelringer Norbert Roothaert ons aan de poort Porseleinhoen en Waterrietzanger, de laatste een globaal bedreigde soort. Op het terrein getuigt een bloeiende Biet van het plaatselijk verleden, verschillend van Strandbiet in o.a. de niet vlezige bladeren en tot 9-bloemige deelbloeiwijze. Tussen het beton bloeien heel wat Hanenpoten, waaronder ook Stekelige hanenpoot. Tot slot van de natuurwaarnemingen vermelden we Gevleugeld hertshooi, waarvan er verscheidene exemplaren op de afgebroken fabriek worden gezien. Alleen hier al ontmoeten we een 200-tal soorten.

Verlaten bezinkingsbekkens

Na de middag doorkruisen we de zijde met de waterpartijen, die na drie jaar inactiviteit allen in min of meerdere maten verruigd en verbost zijn. In de ruigte op de dijkpaden staat Italiaanse aronskelk in bes. De slikplaten worden nog druk bezocht door vogels. Er hebben zich dichte pioniersvegetaties ontwikkeld met o.a. Zeegroene, Stippel-, en Rode ganzenvoet. In het heldere water staat een fijn Sterrenkroos, dat niet bloeit, geen rozetten ontwikkeld en geen zaad vertoont. Bij nazicht thuis blijken de planten geen schildharen te vertonen. Het gaat hier duidelijk om Doorschijnend sterrenkroos. Een eerder bizarre vondst betreft een zeer forse Alsem, die in kenmerken wat weg heeft van Rechte alsem, maar eigenlijk veel te hoog is. Er zijn exemplaren van 2 meter bij, en de planten bloeien nog niet eens. Mogelijk betreft het hier de eerste Belgische vondst van Armeense bijvoet (*Artemisia tournefortiana*), die in Duitsland langs de snelwegen oprukt. Een belangrijk onderscheid met Rechte alsem zijn de dubbelgeveerde blaadjes. We vinden hier nog al wat halofyten, zoals Zeeaster, Zilte schijnspurrie, Smalle rolklaver en de vermaledijde Struikaster. Aardbeiklaver is overal verspreid aanwezig.

Industrieweg

Deze weg is door truckers zodanig belast met vuil dat de gemeente er domweg een gazonnetje van heeft gemaakt. Zo ging de grote populatie met Knopig doornzaad volledig verloren. De dure maatregel heeft trouwens niets uitgehaald. De vrachtrijders beschikken nog steeds over geen enkel sanitair en gebruiken de nu afgesloten site als latrine- en stortplaats. Langs een smalle doorgang bereiken we de spoorbermen.

Spoorweg

Langs de spoorbaan gaan we terug naar het station. Hier ontdekken we nog allerlei nieuwe soorten, zoals Wollige sneeuwbal, Egelantier en opnieuw Struikaster. Ook hier bevindt zich her en der troep uit tuinen, waaruit o.a. Schoenlapperplant verschijnt. Aan de overweg staat een mogelijke Goudkers, maar het is wachten op de bloei voor zekerheid. Hier staan trouwens reusachtige exemplaren Venkel in zaad, met langs het spoor tientallen flukse zaailingen voor volgend jaar. Opmerkelijk zijn de typische ongeveugelde vruchtjes, een verschil met de eveneens geelbloeiende Dille. Opmerkelijke cotoneaster is *Cotoneaster dielsianus*, die al in vrucht staat.

Station

Net buiten het hok, op het emplacement, vinden we een grote plek met vogelvoer-adventieven. Hierin bloeien Pluimgierst, Gingellikruid, Geelrode naalbaar en *Salvia reflexa*, een oude bekende van de graanoverslag in

Antwerpen. Er staat nog meer exotisch. De Nachtschaden zijn goed vertegenwoordigd met o.a. Beklierde en Zwarte nachtschade, Doornappel en Zegekruid. Op enkele zandbergen bloeit de ons nog niet bekende Koreaanse munt (*Agastache rugosa*), een eveneens sterk uitbreidende neofyt. Verder staat er bloeiende Gewone boekweit, Tuingoudsbloem, Kleine leeuwenbek en Oost-Indische kers. Niet bloeiend, maar goed herkenbaar zijn Stekend loogkruid, Muurbloem, Rotsooievaarsbek, Grote schorseneer in knop en uitgebloeid Stijf hardgras. Voorwaar, een hoop zaken om het hoofd bij te schudden. Het oude stationnetje is overigens begroeid met enkele varensoorten, zoals Tongvaren, Muurvaren en Eikvaren. Er wordt nog een glas gedronken in een nabij gelegen duivenlokaal, waar men al druk duiven aan het laden is (en waardoor al die vogelvoersoorten wel verklaard worden!). Als we op het perron klaar staan om in te stappen op de trein, worden ons op de valreep nog Wilde peterselie en Knopig doornzaad toegestopt. Het is werkelijk klokvast inventariseren tot de laatste minuut. De Westhoek is inderdaad bekend voor zijn naarstigheid!

Bloeiend Gingellikruid

Bloeiend Zegekruid

Besluit

We hebben vandaag 280 taxa gezien, waarvan een kleine 30 enkel aan het station. Er zijn enkele zeer merkwaardige neofyten gezien, zoals de Armeense bijvoet, mogelijk eerste vondst voor België. Koreaanse munt hadden we nog niet eerder genoteerd. *Salvia reflexa* tussen de vogelvoeradvertieven hebben we maar enkele malen te voren gezien en ze staat prachtig in bloei. Struikaster is danig in uitbreiding. Op de Rodelijst staan Rode ogentroost en Gewone eikvaren als achteruitgaand. In de categorie zeldzaam vinden we Tengere distel, Doorschijnend sterrenkroos, Wollige sneeuwbal, Muurbloem en Wilde peterselie, de laatste slechts overlevend in een voortuin. Stijf hardgras is bedreigd. Knopig doornzaad staat niet op de Rode Lijst, maar de vindplaatsen gaan snel verloren in de streek. Wollige sneeuwbal is een thermofiele soort die in Vlaanderen uitbreidt, zij het dan voornamelijk in het Urbaan district. Het industriecomplex dat we bezocht hebben wordt heringericht, voor industrie en woningbouw, maar ook voor natuur. We zijn dan ook erg benieuwd hoe men de dynamiek in de waterpartijen zal herstellen.

Inleiding

Onder een stralende hemel ligt de Kleine Nete op ons onderzoek te wachten. Deze rivier is de schoonste, visrijkste van Vlaanderen, met meer dan 20 soorten. Vandaag doen we een ongewone excursie te water, die blijkbaar minder floristen trekt. Onze gids, Geert Andries, is nog in het buitenland en kan de tocht niet leiden. Er zijn maar drie personen ingeschreven voor een kano: Erik Molenaar (nota's), Nico Wysmantel, (nota's) en Daniël De Wit; iedereen nam foto's. Afspraakplaats is de watermolen op de Kleine Nete in Retie. Het gaat eigenlijk om de Witte Nete, die tot aan de monding van het Klein Neetje beschouwd wordt als de bovenloop van de Kleine Nete. Daarna vertoont de Kleine Nete de kenmerken van een middenloop. Ze ontvangt op haar rechteroever als voornaamste zijwaterlopen de Wamp. Op de linkeroever zijn er geen belangrijke zijbeken in het onderzochte deel. We passeren zes km-hokken, met name c6-11-44, c6-11-42, c6-11-43, c6-11-34, c6-11-33 en c5-28-22. Stroomafwaarts hiervan is het onderzoek al eens gebeurd in 2001.

Bespreking

Verlaten perceel naast maïsakker

Terwijl we een auto naar de aankomst rijden maakt Nico ter plaatse een lijst van een merkwaardig, open perceel op zandgrond aan de samenvloeiing van Witte en Kleine Nete. Het is gelegen tussen de watermolen, een maïsakker en de rivier. Naast een resem vertrouwde soorten noteren we o.a. Hemelboom, Papegaaikruid, Dreps (ja ho zeg!), Straatliefdegras, Glad vingergras, Kale en Zuid-Afrikaanse gierst en zaailingen van Italiaanse populier. Van op de oever kan je hier Knikkend tandzaad zien staan. Dat is alvast een fraaie start.

Watermolen Retie

Dan gaan we te water en na enige tijd begeven we ons in de juiste richting. De stroming achter de stuw is niet mis en de eerste oeveronderzoeken zijn dan ook ietwat vluchtig. Onder de waterplanten noteren we Smalle waterpest, Dwergkroos, Klein kroos, Aarvederkruid en Doorgroeid fonteinkruid. Soorten van voedselrijke oevers en moerassen zijn hier o.a. Kleine egelskop, Pijlkruid, Gele lis, Groot moerasscherm, Slanke waterkers, Waterzuring, Grote lisdodde en Grote waterweegbree. Liesgras en Rietgras vormen dikke gordels langs de waterkant. Voor we goed en wel afvaren hebben we al heel wat succes geogst bij de andere vertrekkers, die verbaasd fronsen bij het onderscheid tussen vegetatief Pijlkruid, dat volledig plat is en Kleine egelskop, dat een uitspringende nerf heeft en wat smaller lijkt. Door Bosbeekjuffers omgeven bereiken we na 800 meter het volgende hok.

Kleine Duinberg

In deze 100 m zien we niet veel verschil met tevoren, zij het dat de oevers beginnen te verbossen, blijkbaar ook met Witte els. Op de oever groeien o.a. Blauw glidkruid en dikke kussens met Moerasvergeet-mij-nietje. Over het water dwarrelen Atalanta's. Dan varen we door een bos.

Metsen

Het water is nu sterk beschaduwd en we moeten later flink laveren tussen de overhangende takken. Soorten van natte bossen, zoals Kruipend zenegroen, Geoorde wilg x Grauwe wilg, Bosveldkers, Ruwe smele, Penningkruid, Sporkehout, Zwarte els en IJle zegge staan vlak naast Zomereik, Hazelaar, Knopig helmkruid, Hondсроos en Schaduwgras. Amerikaanse vogelkers en dito eik zijn hier samen Robinia overigens goed vertegenwoordigd. Er klinkt in de stille Kempen een aanhoudend geknal als we de Paintball passeren. Hier in de buurt is het echt vertuind. Gelukkig staat er op de oevers niet veel Duivelswandelstok (*Aralia elata*), want het is al erg genoeg met de oprukkende Douglaspluimspirea, Chinese kamperfoelie, Gewone esdoorn cv. Purpureum, Thuja-zaailingen en zelfs Oosterse karmozijnbes. Nog erger wordt het met de bamboesoorten (genoteerd als Pseudosassa) die hier de oevers soms over vele tientallen meters overwoekeren.

Monding Klein Neetje

Het beeld van de rivier wisselt niet erg met het voorgaande. Wel vinden we in het water meer en meer Haaksterrenkroos. De oevers zijn zelfs her en der overgroeid met Algerijnse en Ierse klimop. Sommige villabewoners hebben de oever gemillimeterd in gazon en er belandt veel tuinafval in de rivier. Kleine egelskop en Pijlkruid zijn in de lichte, open delen van de rivier nog steeds massaal aanwezig. Dan komen we terug in open landbouwgebied.

Monding Wamp

Als we de Wamp een eindje opvaren zien we dat de rivier hier is dichtgegroeid met Waterteunisbloem. We komen in dit hok zelfs tot 60 soorten planten. Er verschijnt o.a. Drijvend fonteinkruid, Grof hoornblad, Haaksterrenkroos en Stomphoekig sterrenkroos, Kikkerbeet en Schedefonteinkruid. Ergerniswekkend is de aanwezigheid van eerst kleine plukjes Parelvederkruid en later grote oevergebonden populaties. We vermelden ook Grote waternavel, maar in voorlopig onbeduidende hoeveelheden. Beter nieuws zien we onder de vorm van Blaasjeskruid (*Utricularia, complex australis-vulgaris*), wellicht Gewoon blaasjeskruid, dat we aan de brug in Herentals zelfs in bloei hebben gezien op vorige tochten. Er verschijnt Scherpe zegge, Grote egelskop, Schietwilg en Bosbies. Blijkbaar doorsnijdt de Kleine Nete een ander substraat, want we ontmoeten hier zelfs Zeegroene rus.

Watertoren

In dit laatste stuk is de rivier vrij breed en één meter diep. Soms kan je de bodem zien waarin de Kleine egelskop vastzit. Op de oever zien we voor eerst Hollandse iep, Geoord helmkruid en Gelderse roos. Hoewel de populaties Parelvederkruid hier alsmaar groter lijken, zijn er ook zeer mooie aspecten. De koeien kunnen hier van de Nete drinken en in de trapgaten en strandjes kunnen we nog pioniersoorten noteren als Greppelrus, Gewone waternavel, Moerasdroogbloem en Gevleugeld sterrenkroos. Daarna varen we door naar de stuw in Kasterlee, waar we over heen moeten met de boten. Tijdens dit spierballen rollen zien we nog zaailingen van Gaspeldoorn. Deze soort is natuurlijk niet watergebonden, maar toch ook het vermelden waard.

Waterteunisbloem in bloei

Smal tandzaad in bloei

Besluit

Na een welverdiende dronk (een drank die verwijst naar de Corsendonkse loop en priorij in Retie) worden nog enkele soorten gedetermineerd. We hebben zo'n 120 soorten gezien. Er is een duidelijk verschil tussen de bovenloop en de middenloop, waar immers ook soorten verschijnen die we in hard, voedselrijk water ontmoeten, zoals Gedoornd hoornblad. Na de monding van de Wamp treden enkele exoten manifest op de voorgrond. Dat geldt zeker voor Waterteunisbloem, dat evenals Parelvederkruid massaal uitspoelt uit de Wamp. Grote waternavel is beperkt aanwezig. Er zijn twee Rode-Lijstsoorten gevonden. Doorgroeid fonteinkruid is opgenomen als bedreigd en Kikkerbeet als "Kwetsbaar". Beide zijn in het laatste deel van de bovenloop gezien en zijn er zeldzaam aanwezig. Ook Gewoon blaasjeskruid is op de Rode Lijst van 2005 'Zeldzaam'. Er is een zeer zware druk van de omliggende landbouw, zoals elders in Vlaanderen, vooral door de maïsteelt die op sommige plaatsen zelfs tot OP de oever haar ploeg plaatst. Dat we van op het water Zuid-Afrikaanse gierst kunnen zien is hiervoor tekenend. We hebben eigenlijk geluk gehad dat het uitrijden van mest nog niet begonnen is. De recreatie in de omgeving van de rivier is ook niet mis, en de afvaarten zelf zorgen zeker in de weekends voor een zeer onnatuurlijke situatie op en in het water. Als we de soorten van 7 jaar geleden vergelijken, komen we heel wat minder waterplanten tegen in dit deel. Dwergkroos is in veel grotere mate aanwezig als toen. Stomphoekig sterrenkroos is het meest voorkomende sterrenkroos. De afwezigheid (of misschien onzichtbaarheid) van Plat fonteinkruid en andere fijne fonteinkruiden is wel een heikel punt. De Kleine Nete is een prachtige rivier, en net als tien jaar geleden vragen we ons af of ze niet als Natuurreservaat moet beheerd worden.

In de Haven van Brugge

13 september

Inleiding

Na onze voorheen succesvolle bezoeken aan de binnenstad van Brugge (die Scone) is nu haar haven aan de beurt. De noordzijde van de stad bestaat uit een aantal watergangen en kanalen die langs Dudzele naar Zeebrugge lopen. Een eerder bescheiden industrie omgeeft het Nijverheidsdok, waar we de hele dag spenderen aan floristisch onderzoek van het IFBL-hok c2-21-22. Aan het station verzamelen een tiental floristen, n.l. Piet Coninx, Mia Schrooten, Daniël De Wit,

Marc Willems, Martine Verhaeghe, Mia Barbieur, Wim Strecker, Miel Wagemans, Nico Wysmantel (streeplijst) en Erik Molenaar (nota's, foto's en verslag). Onder leiding van Marc Willems, onze Brugse gids, begeven we ons naar de noordzijde van de stad waar we aan een vaartje parkeren. De gids heeft alles tot in de puntjes geregeld, waarvoor hier in het voorwoord al onze dank.

Bespreking

Vaartstraat

Aan het vertrekpunt wordt er al druk genoteerd, want er zijn hier kleine graslandjes, straatflora en de begroeide flanken van het vaartje. Als merkwaardige soorten vermelden we Hoge fijnstraal, Gevlekte rupsklaver, Straatliefdegras, Stinkende ballote en Ierse klimop. We doen kort het probleem van deze laatste uit de doeken in een aparte paragraaf. Alle struwelen langs het water en de ruige hoekjes in dit hok zijn van Ierse klimop vergeven. Verder halen we na veel vissen een ons onbekende waterplant uit het water. Ze is natuurlijk de Waterteunisbloem, met de bekende meterslange stengels waaraan rozetten ontspringen.

Oude spoorbaan

Op een hoge dijk ligt een oude spoorbaan die als wandelweg is ingericht. Hierlangs vinden we andere soorten zoals Klein Liefdegras, Zandmuur, Vlasbekje, Wilde reseda, Wouw, en een overvloed aan Kleine leeuwenbek. Er zijn een aantal vreemde soorten te vinden zoals Saffloer, Papegaaikruid, Kransnaalbaar, Groene naalbaar, Draadgierst en Wilde sorgo. Deze laatste heeft met zijn wortelstokken een grote populatie opgebouwd. De bloeiwijzen zijn doorgroeid met Moederkoren, wat een eventuele oogst wel onveilig maakt. Op de spoordijk staan enkele merkwaardige exotische essen. Bij een groot exemplaar vallen de zaailingen errond onmiddellijk op. De eindknop is roodbruin en de blaadjes en bladstelen zijn enigszins behaard. Het gaat hier om *Fraxinus pennsylvanica*, een soort die de laatste tijd al meer genoemd wordt omdat ze al een tijdlang verwildert. Bij nader toezien zijn de allerkleinste zaailingen nauwelijks van Gewone es te onderscheiden, maar velen hebben een onregelmatige bladvorm die we van jonge Gewone es niet kennen. Opnieuw valt het op hoeveel Ierse klimop er woekert. De oude spoorweg wordt er stilaan door ingenomen.

Pathoekeweg

We volgen de vaart een eindje langs de Pathoekeweg. Ook hier groeien er veel exotische bomen (veel Witte els) en Ierse klimop die vrijwel zeker uit groenvoorzieningen zijn vertrokken. We kunnen de oorspronkelijke aanplantingen met Hollandse iep en Gewone es nog hier en daar vinden. Op de waterlijn staat Europese blazenstruik in vrucht. Op het voetpad is opnieuw allerlei nieuws te vinden, zoals Bleekgele droogbloem, Gele morgenster en Gevlamde fijnstraal. Wat verder staat ze helemaal in bloei, met haar opvallende smalle stengelblaadjes en roodgepunte omwindselblaadjes.

Jacob van Arteveldestraat

In de dwarsstraat langs het dok vinden we in de goot een flinke maar korte pol Lampenpoetsersgras. Hier liggen nog enkele velden met maïs waar we heel wat Kransnaalbaar en Europese Hanenpoot aantreffen. Verder in de kadeweg kan je over het dok kijken. Op de kanten staat o.a. Zulze en Rietgras. Hier boven ligt een

ruige berm met Grote zandkool, Stijve zonnebloem en Avondkoekoeksbloem, waar we ook rare zaken vinden zoals Tweekleurig springzaad en wat verder de cultivar van Bleke hemelsleutel, die we intussen *Sedum broccolioides* noemen omdat de bombastische bloeiwijze op een Brocoli lijkt. Als een buurman komt klagen over het tuinafval dat onverlaten in de berm kieperen is duidelijk dat heel wat merkwaardige vondsten in deze straat recht uit de tuin komen. Tijdens het praatje wordt er wat rondgeneusd in de berm, die intussen zelf tot een verlengende van 's mans tuin is verworven. Daar ontdekken we zowaar Kransgras, de nieuwkomer die we rond deze periode eindelijk in bloei weten gaan. Er staan verscheidene exemplaren. Met deze vondsten op (en tussen) papier gaan we over tot de middagpauze. Het terras van de jeugdhoeve in Dudzele, verderop langs het kanaal naar Zeebrugge, is voor ons gereserveerd. Marc heeft dat schitterend voorbereid. De uitbater heeft zelfs voor de nodige hangpotten met Urbicolen gezorgd!

Metal Union

We parkeren ons aan de Krakeleweg tussen de Kleine leeuwentand en de zoektocht wordt verder gezet. Rond de Metal Union vinden we heel wat Hemelboom, terwijl in de omhegde gazons nog enkele verrassingen verscholen zitten, zoals een rozet van Hartgespan. We zien er Bosrank en ook Gewone steenraket.

Westkade Groot Handelsdok

Op deze kade passeren we eerst een vrij schone, opgekuiste overslag van veevoerders. In de ruigten langs het water kunnen we echter heel wat graanadventieven noteren, zoals prachtige exemplaren van Trosgierst, Pluimgierst, Kanariezaad, Gekweekt vlas in bloei en Grijze mosterd. Deze laatste is van Zwarte mosterd goed te herkennen van aan de top van de houw, die ook een zaadje bevat. De open terreinen er achter dienen als opslag plaats voor allerlei compostingsprocessen. Grote hopen zijn begroeid met notoire stikstofminnende pioniers. Het is een vrolijk aspect met geelbloeiende Herik en Witte krodde. Op de waterlijn staat opnieuw Zulte, zowel wit- als paarsbloemend. Aan een scheepswerfje staat Melde in zaad. De brakwaterstandplaats zorgt voor harde, opgezwollen bladeren, maar uiteindelijk is het geen Kustmelde, maar gewoon Spiesselde. In die omgeving staan ook enkele muurplanten, t.w. Muurvaren, Rode spoorbloem en Vlinderstruik. Meer noordwaarts op de kade treffen we zandhopen aan met opnieuw tal van pioniers, zoals Zeegroene ganzenvoet, Kleine brandnetel, Bleekgele droogbloem, Greppelrus, Rode ganzenvoet, Zegekruid en Reuzenkalebas. Goed aanwezig is de kalkrijke ruigte met Koningskaars, Slangenkruid, Wilde reseda, Kompassla, Dubbelkelk, Grote zandkool en Kleine zandkool. Als zeeduinplant strepen we Strandkweek.

Oostkant Nijverheidsdok

Zo bereiken we de noordzijde van het hok en keren we terug langs het Nijverheidsdok. Op één van de bedrijfsterreinen mogen we tot aan de kaderand gaan kijken en daar groeien zowaar Wilde hokjespeul en Veldkruidkers. Langs de industrieweg zijn groenvoorzieningen aangelegd waarin we een aantal soorten zien verwilderen, o.m. Japanse kwee, Smalle olijfwilg en Gewone vlier met witte bessen. Op een bepaalde oprit staat het vol met miniatuurvormen van Doornappel, de meeste in bloei. Ten leste vermelden we nog Kruisbladige wolfsmelk, Luzerne, Reuzenberenklauw, Grote teunisbloem en een moeilijk te verklaren zaadopslag van de cultivar Italiaanse populier.

Besluit

Een mooie dag met belangstelling van oudgedienden en nieuwelingen is altijd fijn als er dan ook nog van alles wordt gevonden dat niet zomaar evident is. We hebben iets meer dan 230 taxa gezien, en enkele ingezamelde zaken zullen nog moeten blijken. Alleszins hebben twee soorten een status als 'Zeldzaam' op de Rode Lijst van 2005: Rode spoorbloem en Hartgespan. Elke excursie zijn er weer nieuwe, ons vrijwel onbekende soorten die we ontmoeten. Ik denk dat de veel aangeplante en blijkbaar verwilderende *Fraxinus pennsylvanica* zijn naam als Zachte es wel verdiend heeft.

Bloeiend kanariegras

Roodbruine takknop van Zachte es

Hedera hibernica* (Kirchner) Bean cv. *Hibernica

Watsonia, 18,7-15 (1990) van *McAllister* en *Rutterford*

Blijkbaar bestaan er twee onderscheidbare soorten of ondersoorten van Klimop. In het *Watsonianum* wordt dit vooral beklemtoond door het feit dat Ierse klimop een tetraploïde soort is ($2n=96$) en onze eigenste Klimop diploïd ($2n=48$). De gekweekte kloon van Ierse klimop heeft op de jonge bladeren sterharen die plat uitgespreid tegen het blad zitten, en bij de wilde soort is het eerder een penseeltje dat wat naar boven wijst. Hoe dan ook, de reuzenvorm is een zeer krachtige groeier die bovendien ietwat aromatisch geurt. Het voordeel van de veel langere bladsteel en de veel grotere bladeren leidt ertoe dat de normale bosflora wordt verstikt. Ierse klimop en zijn cultivars groeien bovendien makkelijk buiten het bos waar ze muren overwoekeren op een wijze die aan Wilde wingerd doet denken. De scheuten breken makkelijk af en de overvloed aan snoeiafval zorgt er voor dat de plant overal wordt gestort. Voor ons hoort deze soort op de zwarte lijst. Wat erger is zijn de onnoembare varianten die er al op de markt zijn, zoals 'variegata', 'sulphurea', 'marmorata' and 'rona'. Er zijn geen bastaarden (triploid, $2n=72$) bekend; het gaat om een goed onderscheidbare soort.

Limburgse plantenexcursies

Natuurstudie werkgroep Natuurpunt Hasselt-Zonhoven

SAP-Clubje staat voor Samen Amusant op Pad: op een leuke manier samen de natuur ontdekken, bestuderen en ervan genieten.

De SAP-club trekt er elke woensdagavond (van mei tot augustus) op uit om planten te bestuderen.

Coördinatie: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be
Johan Royeaerd: 0486 031 131, johan.royeaerd@fulladsl.be

<http://users.telenet.be/natuurpunthasseltzonhoven/>

Verslagen door Myriam Timmermans

Natte Teut Zonhoven

11 juni

Slechts 15 gegadigden zou je zeggen. Maar met ettelijke mensen verontschuldigd door vakantie en met de voorspelde regen... en muggen, waren we toch goed vertegenwoordigd. Onder het motto dat we voor kwaliteit gaan en niet voor kwantiteit, togen we gelaarsd (Jan ongeweten met gaatjes en Myriam met bloemetjes) op pad, het eerste stuk tegen een duizelingwekkende snelheid omdat het te verkennen hok iets verder lag.

We weken even van het pad af om de bosbessen op het kaal gehouden stuk boven de aardgasleiding te bekijken. Er stond Blauwe Bosbes met rijpe vruchtjes, maar die lieten we staan voor confituurkokende plukkers en Rode Bosbes met besjes die nog groen waren. De Rode Bosbes of Vossenbes heeft een steviger wintergroen blad met omgebogen randje, de bessen worden rood en zijn voor de mens giftig. Freddy bleek een kaft bij zich te hebben met een illustratie van hoe het fruit er rijp uitziet. Verderop wees Luc, onze excellente gids van dienst, een Koningsvaren aan. De Koningsvaren, ook wel St.-Jansvaren genoemd, is een opvallende varen van 20 tot 300 cm. met dubbel geveerde lichtgroene bladeren, die voorkomt in moerassen en langs grachten. De buitenste bladen zijn onvruchtbaar, de binnenste en meestal wat langere bladen dragen de sporendoosjes en kleuren hierdoor bruin. De plant groeit langzaam en kan tot een eeuw oud worden. Vroeger gebruikten ze de Koningsvaren als middel tegen klem, ontstekingen en kneuzingen. Ook werd de varen door orchideeënkwekers verwerkt tot een kiembed. De soort is nu beschermd.

En toen begon het echte werk. We kregen tekst en uitleg bij de Knolrus, die bij Tirion Moerasrus heet. Net als vele andere russen is Knolrus variabel van uiterlijk al naargelang van de groeiplaats. Dat de plant vaak rood aangelopen is, zagen we goed door een exemplaar dat zo vriendelijk was naast een Greppelrusje te groeien. De plant dankt haar naam aan de verdikkingen in de schedes van de grondbladeren. Knolrus is een zuurindicator en een kensoort van de oeverkruidgemeenschap. Greppelrus heeft ook een bebladerde stengel, maar de bloempjes staan apart en niet in hoofdjes zoals bij Knolrus.

We zagen Ronde en Kleine Zonnedauw. Kleine Zonnedauw kan relatief groot worden, ze heeft meer lepelvormige bladeren dan haar ronde zus en staat graag nat. Veenpluis zorgde voor wollige vlekjes in het landschap. Aangezien Eénarig wollegras in onze contreien de facto niet meer groeit, was sleutelen en/of tellen van de aren niet nodig. De Gewone Dophei fleurde de heide op met mooie, roze

klokjes die in een groepje bovenaan de stengel staan. Hier noteerden we ook nog Bruine Snavelbies. De aartjes zijn bruin (en niet witgroen) en het schutblad is groter dan het aarkluwen. Er stond ook Gewone Waterbies. Typerend voor het geslacht waterbies is de ene, eindstandige aar en het ontbreken van de bladschijf. De lange stengel is wel met bladscheden bedekt. Gewone Waterbies heeft een rolronde stengel, staat in niet te eutroof water en komt door de wortelstokken verspreid op uit het water. Het groeit dus niet in pollen maar in matten. Dat Zomprus een geladderd blad heeft wisten we nog van een vorige keer. Nu leerden we bij dat het blad gootvormig is en dat de hoek tussen de bloemsteeltjes nooit scherp is maar steeds stomp. Tengere Rus herkenden we op zicht aan de twee lange schutbladen die boven de bloeiwijze van afzonderlijke bloemen uitsteken. De plant ziet er teer uit, maar ze wortelt sterk en verdraagt betreding. Op één rij, in elkaars voetsporen, gingen we kijken naar enkele Veenorchissen in bloei. De plant heeft een stijve, rechte stengel en ongevlekte, omhooggerichte, smal lancetvormige bladeren. Ze heeft een cilindervormige, dicht en rijk bebloemde aar van lichtroze bloemen. Luc vertelde een verhaaltje van een verstopte overloop van het ven, waardoor de waterstand hoger kwam en die maakte dat de Veenorchis, die een aantal jaren ondergedoken was, weer te voorschijn is gekomen. We werden ook opmerkzaam gemaakt op bloeiende Kleine Veenbes. Mooi, fragiel en bijlange niet genoeg om ooit een wildgebraad te begeleiden. We zagen en ontzagen Liggende Vleugeltjesbloem en er stond zodanig veel Beenbreek, die hier en daar al gele bloempjes toonde, dat we niet konden vermijden dat we hier en daar een plantje braken bij het laveren op en tussen de doodshoofdbulten van het Pijpenstrootje. Beenbreek is geen plant die judo volgde en benen breekt. Ze groeit wel op mineraalarme plekken en het vee (schapen) die enkel daar graasden kregen te weinig kalk en dergelijk spul binnen en hadden daardoor een broos gebeente.

Luc wees ons Veenbies aan. In de cursus van Hans Vermeulen staat dat Veenbies en Vlottende Bies twee potentieel bedreigde soorten zijn. Het zijn kleine soorten... Hier zagen we stengels van zeker 30 cm., helder licht groen. Net als bij de waterbiezen is er één eindstandige bloeiende aar. Anders dan bij de waterbiezen is er hier wel een bladschijf en staat de plant in pollen. Luc vroeg om enkele stengels apart te houden voor vergelijkend onderzoek later op de avond. We passeerden een privé vijver waar men ooit Weymouthden geplant had. Die den heeft een gladde schors, lange smalle kegels met harsvlekken en vijf dunne, donkergroene naalden, heel zacht en samen in een tuiltje. Rechts van de weg lag het landschap met licht en donkergroene mosbulten op een fotograaf te wachten. Even verder hees Luc zich in een 'laarzen+broek-overall' omdat hij in een vijver wou checken of er inderdaad Draadzegge stond. Jawel, en Sterzegge ook. Draadzegge is een hoge zegge met een dunne stengel (vandaar de naam waarschijnlijk), opgerolde bladeren, een afwijkende mannelijke aar die meestal vergezeld is van andere kleine aartjes, 3 stempels en behaarde urntjes. Het is een plant van natte heide en veen, die echter zelden bloeit. Het doorgegeven exemplaar had een vrouwelijk aartje onderaan, het middelste aartje was onderaan vrouwelijk en hogerop mannelijk, het topaartje was volledig mannelijk. Ook Sterzegge heeft zijn naam niet gestolen. De aartjes van Sterzegge zijn gelijk en duidelijk stervormig en staan dicht bij elkaar.

Johan ontdekte een heel (bagger?)heuveltje vol zeldzame Vlottende bies. Deze kleine bies ontwikkelt slechts één aar op de top van de bloemstengel, de halm is vertakt. Vlottende bies hoort normalerwijze te leven in het water, maar de eigenaars van die privé vijver hebben hem deze winter opnieuw met de bulldozer bewerkt. Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied, VEN-gebied... het mag

blijkbaar allemaal niet baten. Drijvende egelskop als Europees beschermde soort: de grootste populatie van de Teut: helemaal verdwenen. Vlottende bies, bedreigde soort zeiden we: helemaal op de oever gegooid. Er zijn blijkbaar nog veel rare praktijken die ongestoord hun gang kunnen gaan onder de ogen van de beheerders, want de vijver heeft drie maanden droog gestaan. Tijd genoeg om op te treden, lijkt ons.

Wij passeerden het 'Roed Wijerke', zo rood wegens de rand zonnedaauw, of rood van het ijzeroer of rood van de algen of misschien wel van alledrie. We zagen een vijver vol bloeiende Witte Waterlelies. Verderop moesten we weer in de rij lopen, voetstap in voetstap, bobbel over, nat putje in, op zoek naar de Tengere Heideorchis. Jos, Leo en Frans hadden het over veenlijken, opstekende linkerhanden, maar ze bleken even later zelf spoorloos verdwenen, wel niet in een gracht langs deze verlandde visvijvers, die voor de Franse tijden bij Hengelhoef hoorden, wel naar het voetbal thuis. De Tengere Heideorchis is één van de kenmerkendste hoogveenorchideeën. Het is een slanke plant met een vrij dunne bloemstengel. Bladeren overwegend langgerekt en smal, meestal ongevekt, aan de onderzijde zilverkleurig. Bloeiwijze kort en armbloemig. Bloemen vrij klein, witachtig tot lichtroze.

Een stukje bos, een gracht langs de autoweg waar een forse Moeraszegge stond die zich aan haar rode stengel te zien schaamde, omdat ze het gewaagd had buiten het kilometerhok te groeien en een dikke harige rups leidden ons naar het ultieme hoogtepunt van deze wandeling. Eerst staken we een stuk over waar dennen gekapt waren, kwestie vooral van de waterhouding te herstellen van het ven ernaast. Dan mochten we opnieuw enkele stengels Veenbies plukken om aan de hand van de 'tjoepkes' onderaan het verschil te zien tussen de ondersoort *Scirpus* (of *Trichophorum*) *cespitosum* subsp. *germanicus* van de Gewone Veenbies (Rode-Lijstsoort) en de meer dan Rode-Lijstsoort *Scirpus* (of *Trichophorum*) *cespitosum* subsp. *cespitosum*, de andere ondersoort van de Gewone Veenbies. Bij de eerste is de helling van de bladschede geleidelijk en het uitsteeksel erop heeft qua lengte een verhouding 1/1 of 1/2. Bij de tweede ondersoort is de bladschede bijna horizontaal en is het uitsteeksel tot 5 x langer dan de bladschede zelf. Volgens de flora komt die laatste enkel in de Hoge Venen voor (en dan nog zzz) maar ze staat wel degelijk op de Teut.

Tenslotte kwamen we bij een vijver met Waterlobelia in bloei, met kleine blauwwitte bloempjes. Het is dé topsoort van de Teut. Waterlobelia is een heel kieskeurig plantje, het stelt extreme eisen aan de standplaats: het water moet licht zuur en voedselarm zijn en het plantje groeit enkel op een zuivere, zandige, niet met slib bedekte bodem. Door het weghalen van de dennen heeft de wind weer vrij spel. Dat zorgt voor een golfslag in het water die helpt om de bodem schoon te houden. Maar het is toch mensenarbeid van één iemand die ervoor gezorgd heeft dat de soort hier nu nog staat.

Aan de oever, in de modder, stond Klein Blaasjeskruid te pronken, met bleekgele bloemetjes. In de alomvattende kافت van Freddy konden we zien hoe deze carnivoor aan zijn eten komt.

Op weg naar huis konden we op het infobord aan het 'maanlandschap' lezen dat hier in 2007 vier ha. bos gekapt is. Als al dat zeldzaam moois met kappen behouden kan blijven, dan mogen ze wat mij betreft nog doorgaan. De eerste reden voor het kappen is echter niet het weghalen van exoten maar het herstellen van de waterhuishouding. Zowel de kwantiteit als de kwaliteit van het water verbetert heel sterk door het weghalen van de bomen.

Dank je wel Luc voor het tonen van al deze natuurschatten. Hopelijk kunnen we er met verenigde krachten zorg voor dragen. Veel soorten hebben we niet gezien,

maar natte heide is nu eenmaal soortenarm. En waar vind je op je streeplijst liefst 40% van de plantensoorten die in mindere of meerdere mate zeldzaam zijn...?

Nietelbroeken Diepenbeek

18 juni

Ondanks de regenachtige namiddag waren we toch met een 15-tal dapperen. En we hebben de paraplu niet nodig gehad. Na wat uitwisselen van de laatste nieuwtjes togen we op pad. We lieten ons dit jaar niet van de wijs brengen door het Rapunzelklokje maar wel door het Groot Moerasscherm. Het was geen Zevenblad en ook geen Engelwortel. Toch maar eens goed naar de foto's kijken om ons de volgende keer niet opnieuw te laten misleiden door... een gemaaide berm. Dolle Kervel herkenden we aan de gevlekte stengel. We zagen het forse Rietgras en het Struisriet, dat we vorig jaar nog Duinriet mochten noemen.

De wikkes toonden hun verscheidenheid. Het was weer even herhalen: Vogelwikke met slappe stengel en veel bloempjes in een tros; Voederwikke, stevige stengel, grote maar weinig bloemen, vale kleur; Heggewikke met meer en eerder paarse bloemen; Ringelwikke: lange, dunne, kronkelige ranken en zeer kleine, blauwachtig witte bloempjes, met behaarde peultjes; en Vierzaadwikke, ook klein en vier zaadjes in het peultje.

We zagen en voelden het Knopig Helmkruid. Bij een forse zegge gokten we op Valse voszegge en het bleek de juiste naam te zijn voor deze zegge met verscheidene éénvormige aren. Dat de mannelijke bovenin zaten is me zelfs met de loep ontsnapt, maar ik zag wel duidelijk dat de urntjes aan ene kant in- en aan de andere kant uitgedekt waren. De plant staat in pollen. De stengel is (hogerop) scherp driekantig met gevleugelde randen.

Om Herik te herkennen konden we de nieuwe sleutel van Hans Vermeulen gebruiken. Dat het om een koolachtige ging, zagen we aan de gesnavelde hauwen, dat het binnen die groep om een mosterdsoort ging aan de afstaande kelkblaadjes. De koolfamilie heeft immers de kelkbladen verticaal tot schuin opgericht. Dat het geen Witte mosterd was (die ook gele bloempjes heeft) zagen we aan de bovenste stengelbladen die gewoon getand waren (en niet veerspletig of veerdelig).

We merkten ook op dat op het smalle straatje blijkbaar toch veel (en snel) verkeer doorkomt: om de haverklap moesten we uitwijken. Dat ze langs de straat grind aangebracht hebben is vanuit verkeerstechnisch standpunt dus wel te begrijpen, maar voor de orchideeën die er stonden was het fataal.

In plaats van recht naar de 'orchideeënweide' te gaan, sloegen we rechtsaf. Langs de ene kant een maïsveld met veel Akkerwinde en aan de andere kant een geplante haag met o.a. Meelbes. We vonden een atypische Gele Waterkers, die ook gesleuteld werd. Alleen moet je daar niet aan beginnen. De plant is zeer variabel van vorm. De planten in het water zien er anders uit dan die op het droge. Er zijn bovendien veel bastaarden, die kan je dan herkennen aan de geornamenteerde zaadjes. Dit is dus voer voor binnenzitters, niet voor Samen Amusant op Pad-ders. Maar de plant hier zag er vooral gek uit door de sproeistoffen van de maïsakker, die ze over zich heen had gekregen. Akkerkool hoef je dan weer niet te sleutelen. Deze composiet met zijn gesteelde, gele lintbloemen is op zicht te herkennen (mits wat geheugentraining).

In het bos was het meteen veel donkerder. We zagen de IJle Zegge en de al even slanke Boszegge. Even getwijfeld met de Slanke Zegge, maar gesleutel achteraf gaf aan dat het toch gewoon Boszegge was. Even verder vonden we de

stevige Bosbies. Er stond Groot heksenkruid in bloei. Heksenkruid is een tener lid van de teunisbloemfamilie, dat zich in een vochtig bos goed thuis voelt, net als het toefje Eénbloemig Parelgras enkele meters verderop (een zeldzame verschijning in onze contreien). Reuzenpaardenstaart deed het goed evenals Eénbes, die ruim een vierkante meter opvulde, ieder plantje met één paarse bes. De plant is giftig, anders waren de bessen waarschijnlijk al weg geweest.

Terug in het licht, en in een drassig hooiland, met in de wei ernaast meewandelende vaarzen. We gingen op zoek naar de Twééstijlige meidoorn, die we vorig jaar zagen, maar dit jaar niet. Wel vonden we Zomprus, Moerasvergeetmij-nietje en Kleine watereppe, waaruit mag blijken dat de plantennaamgevers toch wel over wat realiteitszin beschikken. We wandelden langs de Mombeek, die tegen haar hoge, nogal steile oevers nog de sporen droeg van de overvloedige regenval de laatste tijd. Het water had hier zeker twee meter hoger gestaan en was ook de hooilanden ingestroomd. Gezien de povere waterkwaliteit een niet zo goede zaak. De Mombeek is een beek die in Widooie ontspringt, ze stroomt via de Herk, de Demer, de Dijle en de Rupel naar de Schelde. Van Widooie tot Kortessem vloeit ze noordwaarts, dan neemt ze de bocht naar het westen. De reden is de Boomse klei in de ondergrond en het resultaat noemt men een minicuesta. We zagen hier de Blaartrekkende Boterbloem, zodoende hadden we er vier op rij. In het begin van de wandeling de Scherpe en de Kruipende en wat later de Egelboterbloem. In de achterhoede merkte de immer wakkere Marthe Grote Kaardenbol op, heel de groep was daar met het hoofd naar beneden aan voorbijgelopen. Zij hadden dan wel het Muizenstaartje ontdekt. Muizenstaart is een éénjarige plant, die behoort tot de ranonkelfamilie. De plant vormt een bladrozet van lijnvormige, iets vlezige bladeren en bloeit rond de maand mei. Vanuit de verte lijken de aartjes wel wat op smal uitgevallen weegbreebloemstengeltjes. Muizenstaartje komt voor op vochtige tot natte grond, vaak aan de ingang van weilanden en bij drinkplaatsen. Het is een zogenaamde 'tredplant'.

Wij kwamen terug op de weg bij de boerderij en stapten flink door tot bij de wei met Gevlekte Orchis, Hengel en Mannetjesereprijs. Johan en Luc gingen gericht op zoek naar Addertong. Ondanks het fanatieke zoeken werd de bijzondere zeldzaam geworden soort niet meer terug gevonden. Wel erg veel Blauwe Knoop en boeiende zeggen, zoals Bleke, Geelgroene en Blauwe zegge. Ik hoorde slechts flarden van het verhaal dat Jos Ramaekers vertelde, maar ik begreep dat het hier niet om een beheerde weide in handen van een of andere natuurvereniging gaat. Er is wat getouwtrek tussen eigenaar en pachter. Ondertussen gebeurt er niets, er wordt zelfs niet meer gemaaid. Op korte termijn lijkt dit nog niet zo nefast uit te pakken, maar lang mag dit 'niets doen' hier toch niet meer duren. De verruiging begint nu al overal om zich heen te grijpen. Jammer voor zo'n bijzonder gebied: een mogelijke kopie van de Pomperik ligt hier weg te kwijnen...

Broekrakaan Bokrijk Zonhoven

25 juni

Aanvankelijk waren we met zes mannen en drie vrouwen, gezien vrouwen dubbel tellen waren we dus met twaalf, zeker toen diegenen die er reeds een zware dagtaak op hadden zitten, om ons pensioen te bekostigen, ook arriveerden. Zo waren we uiteindelijk toch met 14. We reden tot aan onze onderzoeksplek: de Boekrakaan op de grens van Bokrijk en Zonhoven. Dat zijn kwelrijke

hooilanden, in beheer bij het ANB, gelegen tegen het Wik aan en in het verlengde van de Kauwbosstraat te Zonhoven. Schrale, zandige bodem dus, maar erg nat. En dus ook met aardig wat potenties. Eerst de pennen roderen en alles noteren wat er in de berm stond. Het Gewoon struisgras bloeit nu. Het gras is totaal niet struis, de ijle pluimen dragen in ieder aartje slechts één bloem. Er stond ook Rode bosbes. In een vorig verslag stond dat de plant giftig is, dit blijkt niet te kloppen. De plant bevat heel veel vitamines (met dank aan Jos Elzen voor de opmerking).

Rechts van de parkeerstrook lukte het niet om over de gracht en onder de prikkeldraad door in de hooiweide te geraken. Links lukte dit voor de meeste onder ons wel. Sommigen hielden er een natte broek aan over en Marthe besloot terug naar huis te fietsen om laarzen te halen. We geraakten allen in de hooiwei die door het ANB beheerd wordt. Doordat het nog te vroeg is om gemaaid te zijn, leek daar in het eerste stuk niet veel van te merken. Veel hoog gras en nattige ondergrond. Veenmos, Egelboterbloem en heel veel Bosbies, dat een kwelindicator is. We vonden Moerasrolklaver, Glad walstro, Zwarte zegge en Veldrus, met zijn geladderd blad, die ook een kwelindicator is.

Het sleutelen van een geelgroenige zegge bracht ons na heel wat getuur om de dubbeltoppige urtjes te zien tot de (verrassende?) conclusie dat het om de Geelgroene zegge zou gaan, maar nader onderzoek thuis bracht ons toch bij de Gewone blaaszegge.

Na een oefening hoe het best onder een prikkeldraad door rollen, kwamen we in een strook die door ANB geplagd was. Dat het plaggen machinaal gebeurde, was te zien aan de stroken wel/geen vegetatie. Het effect was wel fantastisch: er stond bloeiende Kleine zonnedauw, één forse Stekelbrem, veel Tormentil, een enkel Moerasviooltje en dito Struikheiplantje, veel veenmos, heel veel Knolrus en ook Zomprus. Er lag ook overdadig veel ijzeroer, dat door het plaggen aan de oppervlakte was gekomen. Ongetwijfeld een zinvolle ingreep, dat plaggen.

Weer over een gracht en draad kwamen we in een hooiweide die duidelijk in het stadium zat waarin één gras (hier het Reukgras) dominant is. Weiden worden meestal ingezaaid met Engels raaigras. Wordt er dan gemaaid en het hooi afgevoerd dan kan één of andere soort gras gaan overheersen. Houdt men het maaien en afvoeren (jaren) vol, dan komt men via het stadium van de grassenmix bij het bloemrijk hooiland uit (en eventueel uiteindelijk bij heischraal grasland of blauwgrasland maar dat is afhankelijk van onder andere de bodem).

Bij een plas water met 4 gele paaltjes vonden we 500€-kruid (als de Nederlanders mogen reclameren over onze Vlaamse gaai, dan hoeft hun vroegere munteenheid ook niet meer in de plantennaam te staan...). Johan, onze superexpert, vond –na veel zoeken- uiteindelijk toch het Moerasviooltje, met z'n niervormig blad. Hij vond ook Gewone struikhei maar dat hadden wij ook gekund. Na wat kruipen en springen over grachten en prikkeldraad - de expertise in die materie steeg die woensdagavond met wel 16% - kwamen we weer op het droge. We togen nog even naar het noordelijk deel van de Kauwbosstraat. Daar telden we de wel en niet-bloeiende Gevlekte orchissen. Nadat ze vorig jaar (door een misverstand) tijdens de bloei waren gemaaid, hebben ze toch beter dan verwacht stand gehouden (9 bloeiende en 20 rozetten, vorig jaar in totaal 35).

NO Teut - Zonhoven

2 juli

De plenzende regen en de plichten verbonden aan vers grootvaderschap zorgden voor een beperkte opkomst, we waren slechts met zeven moedigen (of

gekken?). Bovendien had Jan Jovens geconstateerd dat de berm naast het fietspad, ondanks gemaakte afspraken, toch gemaaid was. Daar konden we dus niet veel inventariseren. We besloten dan maar verderop een stukje Teut te verkennen: de verborgen vennetjes in het noordoostelijk deel, gelegen tussen Klein Hengel en Molenheide. Onder een grijze lucht vertrokken we met drie auto's naar de parking. Ginder druppelde het wat, maar we konden nog genieten van het door de bloeiende Beenbreek geel gekleurde landschap. Het heldere groen van de Amerikaanse vogelkers, dat op een oud graszaadperceel nog aan de aandacht van de kappers ontsnapt was, stak mooi af tegen de donkere dennen. In het kilometerhok zelf regende het pijpenstelen. Op de tast herkenden we de Kruipbrem die het ook liever droog heeft. We probeerden aan al die nattigheid te ontkomen door een wegje door het bos te nemen. Maar veel mocht het niet baten. Doorheen het watergordijn zagen we zelfs het verschil niet meer tussen een kastanjeblad en vogelkers. Toen het leek dat het water niet meer met bakken uit de hemel viel, gingen we weer op pad. We passeerden nog enkele vennen met o.a. Waterlelies in bloei. Bij het ven dat vroeger vol lobelia's stond, beslisten we om toch terug te keren. Iedereen was ondertussen flink nat. Met Johan voorop was het Pijpenstrootje wel telkens droog geveegd als de achterhoede passeerde. Het bos was daar geschalmd. Er stonden enkele dikke kanjers van Grove den, maar we zagen ook Zeeden met zijn grote dennenknoppen. In een open veld stond nog tamelijk wat begroeiing die duidelijk sporen droeg van menselijke aanwezigheid. Veel netels, reusachtige zaadbollen van een of ander tuinschermbloemige (Johan dacht aan Reuzengelwortel). In 'Neêrlands tuin' las ik dat de plant naar aartsengel Michaël is vernoemd, omdat zijn feestdag 8 mei samenvalt met de bloei van die plant, die ook kwade geesten zou kunnen verjagen. Er stond ook een wit bloeiend Vingerhoedskruid. We passeerden enkele geplagde stukken. Er stond Witte en Bruine snavelbies, niet enkel te herkennen aan de kleur van blad en bloem maar ook omdat de Bruine een langer schutblad heeft dan de Witte. We vonden vele plantjes van Kleine zonedauw en enkele Veenpluisstengels. We zochten en vonden ook wat Moeraswolfsklauw, een plantje dat de dinosauriërs overleefd heeft, maar dat het in hedendaagse tijden moeilijk heeft. Op het veenmos stond de parasiterende Veenmosgrauwkop. We zagen de grotere Veldrus en de gekromde Zomprus. We zochten en vonden eerst één, later meer heldergroene pollen Veenbies. De Teut op zijn mooist. Menselijk ingrijpen in de goede zin. Mede door de vele regen zag het geplagd vennetje er schitterend uit. Ondertussen was het weer wat opgeklaard. Bernadette merkte Kattenstaart en Wilgenroosje op en we konden zelfs het piepkleine bloempje van de Moerasmuur onderscheiden.

Omgeving Witven Zonhoven

9 juli

Toch nog negen personen die de huiselijke gezelligheid thuis lieten en in de nattigheid mee gingen speuren naar plantjes in Ter Donk in Zonhoven. En nat was het: drie uur lang heeft het geregend, van begin tot einde. Een dikke proficiat voor de moedigen!

Een donk is een heuvel bestaande uit dekzand die voorkomt in laaggelegen gebieden. Deze dekzandheuvels zijn ontstaan tijdens het laatste gedeelte van de laatste ijstijd. Destijds hadden de lage landen een poolklimaat en was er nauwelijks vegetatie waardoor de wind vrij spel had. Op sommige plekken steken deze donken nog in het landschap uit. Bedoelde verhevenheden of ruggen waren

uiteraard heel geschikt voor bewoning en kolonisering. Ze zijn dan ook van in de vroegste tijden kernpunten van bewoonde vlekken, waar wijken en dorpen werden gebouwd.

Met laarzen aan, paraplu's open en het plantenboek toch maar in de auto, togen we op pad. In het begin maakten we nog een ommetje naar een brug om over een gracht te geraken. Op de wal rond de Grote schansvijver was er gemaaid, ter breedte van een voetpad, dat kwam ons goed uit. We vonden wat er in die buurt te vinden is: Zwarte els, wilgen, Riet, Rietgras, Grote lisdodde, Pitus, Zomereik, Amerikaanse eik, Lijsterbes, Sporkenhout, ... De roomgeel bloeiende Kamperfoelie, de heldergele vlekken van de Grote wederik en het fel roodroze van de Grote kattenstaart brachten wat kleur in het natte en vochtige landschap. Johan leidde ons van het rechte en gemaaide pad af.

Een bijna droge hoek van een vijver bood dan toch weer wat nieuws: Waterpeper, Wolfspoot, Rosse vossenstaart en Moerasmuur, dat op het eerste gezicht wel wat op Varkensgras lijkt. We kwamen weer even op het rechte stuk langs de vijver, maar doken later weer de wildernis in. Een machete zou handig geweest zijn.

Onder de kronen van oude Zomereiken op een al even oude houtkant vonden we geel bloeiende Hengel. Volgens Wikipedia is het een halfparasiet die zelf aan fotosynthese doet, maar water en nutriënten met zijn wortels aftapt uit de wortels van andere planten. Door deze strategie kan de hengel in een aantal weken volledig uitgroeien en ook in droge milieus voldoende water opnemen. Er zijn verschillende gastheerplanten bekend, zoals de Eik, Berk, Blauwe bosbes en Vossenbes. De hengelplanten bloeien van mei tot september en sterven af in het eind van de zomer. Vanaf juli vindt de verspreiding van het zaad plaats, waarschijnlijk met behulp van mieren. Hengel komt voor in open bossen, bosranden, houtwallen en wegbermen met bomen.

In de buurt van het (inmiddels opgeknapt) boerderijtje op de Vrankenschans vonden we veel dikke bomen die erop duiden dat vroegere bewoners al aan plantacties meededen. Ik dacht enkele jonge spruitjes van Witte (of Grauwe) Els te herkennen. Het blad is niet rond zoals dat van de Zwarte els maar ovaal en loopt (langzaam) spits uit. Verder op de wal stonden op 3 à 4 meter afstand van elkaar jonge Meidoornplantjes. (Blijkbaar hebben wij geen alleenrecht op rare dingen doen.)

Toen we weer in het hok kwamen vonden we tussen de reeds gekende Waterpeper een kleiner familielid. De stengels van Kleine duizendknoop zijn dun en teer, onderaan meestal liggend tot opstijgend. De bladeren zijn kaal, smal langwerpig, 5 tot 8 mm breed, spits, nauwelijks gesteeld; de kleine bloempjes staan in rechte aartjes. Kleine duizendknoop groeit op zonnige, soms licht beschaduwde, open plaatsen op vochtige tot natte, voedselrijke, met name stikstofrijke, vaak kalkarme, sterk humeuze, meestal venige grond.

Bij een brede gracht vonden we Dubbelloof. Meestal staat die plant onbereikbaar op steile oevers, hier konden we ze van dichtbij bewonderen. Dubbelloof is een soms vrij algemene varen die voorkomt langs greppels en in vochtige bossen op arme grond. De naam slaat op de twee soorten bladen: vruchtbare en onvruchtbare. De vruchtbare bladen staan rechtop, terwijl de onvruchtbare overhangen of op de grond liggen. De onvruchtbare bladen hebben langwerpige slippen en zijn maximaal 40 cm. lang. Die bladeren zijn groenblijvend. De vruchtbare bladeren hebben smalle slippen en zijn tot 70 cm lang. Ze sterven in de herfst alweer af. De twee sporenhoopjes zijn lijnvormig en zijn rijp in juli of augustus.

Om terug aan de auto's te geraken kozen we de gemakkelijkste weg, langs bewoonde wegen. We hadden genoeg geploeterd en het regende nog steeds. De plantenoogst viel heel erg mee, vooral doordat we nieuwe biotopen aandedden. Voor de rooilijn van nog relatief verse huizen stonden veel pionierplanten. Wij passeerden een ruig weiland met Margriet, Duizendblad, Vogelwikke, Boerenwormkruid, Glad walstro, Gele morgenster en de niet meer op naam te brengen teunisbloemen.... maar we vonden ook Japanse duizendknoop. Ook langs de spoorweg doken heel wat planten op die nog niet genoteerd waren vandaag. Achter een hek met 'verboden toegang' stond Reuzenbalsemien, niet van plan zich door de tralies in zijn opmars te laten stuiten. We vonden zowel Schijfkamille, Gewone als Reukloze kamille van het geslacht *Matricaria* (matrix betekent in het Latijn baarmoeder en verwijst naar de vroegere toepassing bij een onregelmatige menstruatie en vrouwenziekten).

De verschillen even op een rijtje:

- Echte kamille: geurig, hoofdje hol, stompe kegel, geen stroschubben, op droge voedselrijke grond
- Schijfkamille: geurig, hol hoofdje, kegelvormig, enkel buisbloemen
- Reukloze kamille: geen geur, bol en vol hoofdje, grote bloemen.

We zagen het Harig en Kaal knopkruid. Die composieten met gele buis- en witte straalbloemen hebben hoofdjes kleiner dan 7 mm. Ze zijn uit Zuid-Amerika meegekomen met de invoer van de aardappel. Kaal knopkruid kan groter worden (20-60 cm., Harig 20->45cm.), is minder en dan nog aanliggend behaard. Vandaar de vuistregel: hou de plant op armafstand, zie je geen haartjes dan is het Kaal knopkruid. Voor hen die het preciezer willen: de stroschubben van Harig knopkruid zijn ongedeelde, die van Kaal knopkruid zijn driedelig. De schubbige pappus van Harig knopkruid is genaald, die van Kaal knopkruid niet.

We zagen de grijzige bladeren van de veel voorkomende Melganzenvoet, familie van de spinazie, met variabele bladeren die door de kristallen aan de onderkant een meelachtige waas krijgen. We zagen echter ook de voor mij niet zo bekende Spiesmelde, het blad heeft door de twee uitsteeksels een lansachtig uitzicht.

Het was ondertussen droog genoeg om de boeken boven te halen en een Kleine varkenskers onder de loep te leggen. Kleine varkenskers is (volgens de cursus) algemener dan de Grote varkenskers, die hier ook voorkomt. De Kleine heeft roomwitte kroonblaadjes (die soms ontbreken) en korter zijn dan de kelkblaadjes. Bij de Grote zijn de witte kroonblaadjes groter dan de kelkblaadjes. De hawtjes van Kleine varkenskers zijn ingesneden, die van Grote varkenskers zijn niet ingesneden en hebben een toegespitste top. Luc toonde ons met de Kleine in de ene hand en zijn boek met de Grote in de andere dat door het verschil in steellengte van de hawtjes (zeer kort bij de Grote) het voorkomen zeer verschillend is. Kleine varkenskers: hawtjes zijn kleiner (of ongeveer even groot) dan de steeltjes, dat geeft zo een lossere structuur. Als je naar het trosje vruchtjes kijkt, zie je de hoofdsteel en de steeltjes. Grote varkenskers: hawtjes zijn groter dan de steeltjes, daardoor lijkt het alsof ze dicht opeengepakt zitten en je ziet de steeltjes eigenlijk niet. Zoiets als een tros (mini)druifjes.

We merkten ook enkele C4 planten op. Dat zijn soorten die vaak op maïsackers te vinden zijn en ook al meegereisd zijn vanuit Amerika. Hanenpoot en Harig vingergras, dat van het Handjesgras te onderscheiden is door zijn vliezig tongetje (<-> haarkrans) en aan de onregelmatige kranstand van de aren (<-> alle aren

vertrekken uit één punt). Het Harig vingergras is dicht behaard, heeft de aren per 2 staan en niet per 3 en de aren zijn groter dan 2,5 cm.

De moraal van deze tocht leek wel dat het geen aangenaam weer moet zijn om veel planten te zien. Met ruim 205 soorten scoren we bijzonder goed. Opvallend is wel dat er vrijwel geen 'zeldzame' planten tussen zaten en dat voor een gebied met zo'n grote potenties (en zo'n groot verleden). Het stemt wel tot nadenken over de afwezigheid van goed beheer in dit grotendeels in privé eigendom verkerend deel van het Vijvergebied "De Wijers". Hopelijk komt hier ooit opnieuw verbetering in.

Plantenwerkgroep Natuurpunt Gent

Van onze verslaggeefster Kristel Keppens

Bierstalbrug

17 juni

Een streepje groen langs de Brugse vaart en de berm van een vrij drukke weg langs deze vaart vormden de biotoop van deze avond. Wegens de succesvolle opkomst gingen we ook deze keer in twee groepen op stap. Misschien zou een dosis vriendelijke rivaliteit tussen de groepen wel bijdragen tot een nog aandachtiger onderzoek van de flora dan op andere avonden? We streepten voor de eerste keer dit jaar Harig vingergras en ontdekten Moeraszuring met zijn tot bovenaan bebladerde bloempluim met bruinrode knobbeltjes, een vrij zeldzame soort hier in Vlaanderen. Iemand vond een Kleine zandkool of *Diploaxis muralis* die te onderscheiden valt van haar grotere broer *Diploaxis tenuifolia* omdat bij deze laatste de hauwen boven de invoeging van de kelk een 1 tot 3 mm lange steeltje hebben en dat ontbreekt bij de Kleine zandkool. Een verborgen Tongvaren langs de sloot, een Kalmoes langs de vaart en verschillende prachtige bloemschermen van Grote engelwortel zorgden voor de mooiere momenten van deze avond.

Damvallei

2 juli

Eindelijk was het weer zoals het moet zijn voor een mooie plantenstreeptocht, zacht en zonnig en uitnodigend om lang te blijven wandelen, wat we dan ook met plezier deden. Het zou de avond van al dan niet vermeende kruisingen worden. Reeds bij het begin zorgde een flink uit de kluiten gewassen paardenstaart voor het bovenhalen van de flora's. Kon het zijn dat het hier om *Equisetum litorale*(x) of Bastaardpaardenstaart, de steriele bastaard tussen Holpijp en Heermoes ging? Wat verder zorgde een melkdistel voor de nodige discussie. Een veerdelig, dofgruijsgroen blad, de eindslip wat groter dan de overige bladslippen en het totaal ontbreken van stekeltjes wezen in de richting van Gewone melkdistel. Maar de oortjes deden dan weer aan de Gekroesde melkdistel denken. We gingen voor de Gewone melkdistel maar de vraag werd geopperd of er misschien toch kruisingen mogelijk zouden zijn. Opzoekwerk voor later dus? In het geval van de bastaard *Salix sericans*, een kruising van Boswilg en Katwilg gingen we dan toch eindelijk voluit voor de bastaard. We leerden nog dat bij Heggedoornzaad elke straal een omwindselblaadje heeft, streepten onze eerst Vertakte leeuwentand en onze lijst

werd opgesierd met een paar mooie vondsten zoals Egelboterbloem, Krabbenscheer, Hoge cyperzegge, Waterbies en Wintereik.

Evergem

15 juli

Eén km over een vrij drukke steenweg heen en terug, dat was het streepprogramma van vanavond, de romantici kwamen bedrogen uit... Welke flora mag je in zo'n biotoop verwachten? Tredplanten zoals Weegbree en Schijfkamille en een aantal kosmopolieten zoals Straatgras, Klein kruiskruid, Liggende vetmuur, Gewoon varkensgras, Harig knopkruid, Gewone raket, Gewone vogelmuur en Gewoon herderstasje. (en wat is het meest opvallende adjectief in deze reeks plantennamen?) Maar het zou niet de hele avond "gewoon" blijven. Soms komen nieuwsgierige bewoners even uit hun huis als er zo'n rare bende hun gazon of oprit staat te bestuderen, meestal met wantrouwige blik, een enkele keer zelfs ronduit onvriendelijk vragend om hun eigendom te verlaten. Vanavond hadden we echter geluk, een gastvrij gezin nodigde ons uit om hun tuin te bezoeken waarin, met uitzondering van de groentetuin, streng wiedverbod ingesteld was door de heer des huizes. Een meevaller voor ons! We konden de lijst aanvullen met o.a. Hoenderbeet, Reigersbek, Muurleeuwenbek, Kleine brandnetel en Kleine ooievaarsbek. Tijdens de terugtocht mochten we dan toch ook even afwijken van de steenweg en een klein zijstraatje met aanpalend veldweggetje bracht ons nog Harig- en Glad vingergras, Gewone- en Reuzenberenklauw, een aantal oeverplanten en een assortimentje wikkes. Hier en daar werden de flora's bovengehaald, o.a. om het verschil tussen Groot- en Klein kaasjeskruid nog eens duidelijk te stellen en om een Akkerviooltje met zekerheid te determineren. Twee jonge dames die voor het eerst meeliepen, besloten dat het een aangename en heel leerrijke avond was geweest, beslist voor herhaling vatbaar. Een pluim dus voor al diegenen die hen bereidwillig uitleg gaven over al wat we zagen.

Heusden dorp

31 juli

Zwoel, warm en onweerachtig, eigenlijk een dagje om aan het strand door te brengen... Heusden probeerde ons alvast in de stemming te brengen door enkele kettingen Zandzegge op onze weg te voorzien. Tussen de straatstenen stonden zowel het Klein liefdegras met klierputjes op bladschede en op de rand van de bladschijf en een bladschede met lange, zachte haren als zijn neefje het Straatliefdegras met enkel lange haren op de overgang van bladschede naar bladschijf. Langbaardgras, de courantere Dravik-soorten, Kruiptje en Straatgras vulden het lijstje grassen aan. Sommigen konden voor het eerst een Vierzadige wikke van dichtbij bekijken en een exemplaar van het Klein glaskruid was zeker ook een fijne vondst waarvoor we graag op onze stappen terugkeerden. We kregen nog eens de kans verschillende zuringen te bekijken: Schapenzuring, Veldzuring, Ridderzuring, Bermzuring, Kluwenzuring... en de tegenwoordig overal aanwezige Brede wespenorchis mocht ook deze keer natuurlijk niet ontbreken. Het Hazenpootje blijft een geliefd plantje dat velen op een of andere manier blij stemt als het gevonden wordt. Een terrasje na afloop van een avondje strepen bij een temperatuur waarbij zelfs nadenken vermoeiend was, was voor de meesten onder ons een welkome beloning. Tot het langverwachte onweer ons overviel...

Verslager van dienst Jean

Het is een drukkende, warme avond en voor alle zekerheid nemen de meeste onder ons maar iets mee tegen mogelijks wat regen of een onweersbui. Even voorbij 't vroegere station van Oostakker begint het hok met de klassieke waterval van soorten, zoals altijd is dat voor de streper even een tandje bij steken tot het tempo na een tijdje vertraagt en sommige zich af vragen wat weer de kenmerken zijn van dat Straatliefdegras. Een leuke vondst was Grijskruid dat we al langs de weg hadden zien staan voor we in ons hok waren, maar toen uiteraard niet mochten strepen. Ook het Hazenpootje was weer van de partij en naast wat struisgrassen, Straatgras en Gestreepte witbol vonden we ook een verdroogd exemplaar van Zwenkdravik. Als je 't kent geen echt probleem, maar anders toch geen voorbeeld om het te leren kennen, want behalve de allemaal naar een kant overhangende pluimtakken waren de andere botanische kenmerken niet meer te zien. We vonden ook redelijk wat Breukkruid, dat door de meeste deelnemers op het zicht als *Herniaria glabra* werd herkend. Een soort die in de Atlas v/d Flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest als vrij zeldzaam wordt beschreven buiten het Antwerps havengebied, de Gentse kanaalzone en de stationterreinen in het Brusselse Gewest. Wat verderop vonden we een redelijk aantal kleine liggende plantjes die niemand echt bekend voorkwamen. Namen als *Corrigiola*, *Herniaria*, *Illecebrum*, een landvorm van *Callitriche* werden geopperd en volgens sommige had het ook wel wat van *Polygonum aviculare*, maar niemand durfde zich definitief uitspreken. Na wat discussie over en weer luidde het verdikt, een landvorm van *Callitriche* en omdat er bloempjes noch vruchtjes gezien werden, werden er ook geen boeken bovengehaald. Toch bleef het plantje mijn echtgenote Annie en mij intrigeren. Na wat zoekwerk in flora's thuis en op 't internet keerden we 's anderdaags terug om het wat beter te bekijken en te bestuderen. Na wat intens speurwerk vond Annie toch een paar redelijke bloempjes en aan de hand daarvan kwamen we na determinatie met "De Langhe", "Heukels" en "Stace" telkens bij het genus *Herniaria* uit. Verder sleutelen leverde ook telkens *Herniaria glabra* of Kaal breukkruid op, in ieder geval een aannemelijk resultaat.

Maar wat een verschil in uitzicht met de exemplaren die eerder als *Herniaria glabra* waren herkend! Bij nader toezien bleken op die plantjes zowel bloempjes als vruchtjes te staan en determinatie a.d.h. daarvan leverde ook telkens *Herniaria glabra* op! Toch was het verschil in uitzicht opvallend! We sleutelden, speurden, vergeleken en determineerden verder tot we bij een soort uitkwamen waarvan ik de naam hier niet wil vernoemen zonder de meningen te hebben gehoord van Filip Verloove of en Leo Van Hecke, wiens hulp ik heb ingeroepen. Misschien maak ik wel een domme interpretatie en determinatiefout.

Wondelgem

28 augustus

Verslager van dienst Jean

We verzamelden aan de kerk op de Vroonstalledries in Wondelgem voor de inventarisatie van het kilometerhok D3-12-11. De luchtfoto op Google earth van

dat hok zag er botanisch gezien echter niet veel belovend uit, bijna driekwart bebouwing en bovendien werd het nog eens doorkruist door de R4. Maar een van de deelnemers, die de omgeving zeer goed kent gaf ons de tip om de ingangsdreef van kasteel Kouterke, die nog net binnen de vooropgestelde perimeter lag en een bunkerachtig bouwsel in een voortuin aan de overkant van de straat eens te gaan bekijken. Dat leverde meteen een aantal leuke soorten als Brede stekelvaren, Tongvaren, Steenbreekvaren en Muurvaren op. En er een wat ongewoon uitziende Ereprijs onder een haag langs de rand van het voetpad van dezelfde straat bleek na enige discussie, gevolgd door grondig onderzoek en uitsleutelen uiteindelijk een Akkerereprijs te zijn. Geen slecht begin voor een er oninteressant uitziend hok. Onze tipgever loodste ons vervolgens naar een verkaveling in aanleg. Zo'n terrein is voor plantenliefhebbers altijd een buitenkansje. Het werd dan ook grondig uitgekamd en leverde, naast heel wat klassieke ook een aantal bijzondere soorten op zoals Hartgespan, Witte honingklaver, Trogierst, Peterseliebraam en Gele ribes. Die Trogierst zag er verdacht gecultiveerd uit en zeker ook de laatste twee zijn duidelijk overlevenden uit tuinen die zich hier voor de verkaveling bevonden maar werden toch genoteerd. Maar wat doe je als streper met Tuingoudsbloem, Petunia en Lobelia's? Die heb ik uiteindelijk niet gestreept omdat de veel in tuinen voorkomende hybriden van deze soorten zonder gespecialiseerde literatuur niet tot op de soort, laat staan tot op de variëteit te determineren zijn. Bovendien zullen deze kranige partizanen een volgende urbane aanval vrijwel zeker niet overleven. Toch bleek dit hok tegen het invallen van de duisternis, ondanks alles, wat het aantal soorten betreft het beste dat we dit seizoen tot nu toe hebben bekeken.

Nieuwjaarsreceptie vrijdagavond 16 januari

De nieuwjaarsmaand is ook het moment om eens samen te komen en terug te blikken op het voorbije jaar, o. a. met een prachtige filmvertoning van Bernijs productions over onze driedaagse in de Voerstreek. Een mooie gelegenheid voor iedereen die er om een of andere reden niet bij kon zijn en toch de hoogtepunten van dit jaarlijkse evenement eens willen zien.

We komen samen om 19h30 in het Natuur- en Milieucentrum De Bourgoyen, Driepikkelstraat, 32 (9030 Mariakerke - Gent). Ondanks de recessie kunnen we voor een gezellige nieuwjaarsreceptie met kaas en wijn zorgen aan de democratische kostprijs van 12€ p. pers., te storten **vóór 1/1/2008**

op rek. **446 - 6603411- 82** van **De Prez J.**

Wolfputstraat, 37 9041 Oostakker, graag met de vermelding "PWG receptie"

Driedaagse 2009 "Zeeuws Vlaanderen"

zaterdag 13 t.e.m. maandag 15 juni

Op het programma staan het natuurgebied Oranjezon, De Kop van Schouwen en de binnenstad van Middelburg.

We reserveerden reeds voor max. 30 deelnemers in het Hampshire Inn ArcHotel Zeeland

Vroonweg 35 4325 DA Renesse, Schouwen Duiveland.

(http://www.hampshirehotels.nl/hotel/2/Hampshire_Inn_-_ArcHotelZeeland.html)

De totale prijs per persoon bedraagt dit jaar,

180€ in ½ pension op 2 persoonskamer

200€ in ½ pension op 1 persoonskamer

Hou echter rekening met een mogelijke meerprijs van ± 10% gezien de actuele prijzevolutie.

Inschrijven kan tot uiterlijk 30 januari 2009 door overschrijving van een **voorschot van 25€ p/pers** op reknr. 890-4340659-37 van Natuurpunt Gent met de vermelding "3-dgs. Zw.Vlaanderen". Inschrijvingvolgorde volgens overschrijvingsdatum.

Aandacht: Gezien de reserveringsvoorwaarden van de hotelketens is het ons onmogelijk om betaalde voorschotten terug te betalen.

Voor eventuele bijkomende inlichtingen Jean De Prez, 09.251.27.26 of j.deprez@scarlet.be.

PWG Vlaamse Ardennen plus

Karel De Waele

***Cyperus rotundus*: eerste vondst in Deinze en in Vlaanderen ?**

In oktober 2008 kreeg ik een foto toegestuurd van een onbekende cypergrasachtige, door CVN-natuurgidscurist Jan Kindt gevonden op een braakliggend terrein dat door een aardappelverpakkingsbedrijf gebruikt wordt om de overtollige aarde te dumpen. Een eerste determinatie met onze Belgische flora leidde mij naar *Cyperus longus*, voortgaande op de kleur van de aartjes, maar op mijn vraag aan Jan om eens uit te kijken naar het aantal meeldraden bij een bloeiend exemplaar kreeg ik een nieuwe foto toegestuurd met nu ook een beeld van de knolletjes bij een exemplaar dat hij uitgegraven had. Dit beeld sloot dus *Cyperus longus* uit, en de vorm van de knol wees ook niet naar *Cyperus esculentus*! Dus nam ik de "Flora europaea" erbij ... en ditmaal kwam ik uit op *Cyperus rotundus*.

Ondertussen had ik ook Koen Verhoeyen gealarmeerd en die was ondertussen ook eens gaan kijken en kwam, onafhankelijk van mijn resultaat, ook uit op deze knoldragende cyperus (en dit met nog een andere sleutel). En aangezien we van deze soort niets vonden in de publicatie "Ingeburgerde plantensoorten in Vlaanderen" van Filip Verloove, durven we veronderstellen dat dit de eerste vondst is voor Vlaanderen ... maar of we daar gelukkig mee moeten zijn is een andere vraag ... want op het internet hadden we ondertussen gelezen dat deze soort al even invasief en een pestsoort is als de Knolcyperus ...

Glanzend kruiskruid: eerste vondst in regio Vlaamse Ardennen

Zondag 5 oktober 2008: ondanks de gietende regen kwamen drie moedige deelnemers opdagen voor de excursie van Melden kerk naar de Koppenberg o.l.v. Dieter Geenens. Langs de oude spoorweg van Oudenaarde naar Ruien, die pas onlangs heringericht was als fietspad, wist Dieter een tweetal exemplaren staan van een kruiskruidsoort, die hem deden twifelen of het wel Jakobskruiskruid was... Maar wegens de regen was het niet mogelijk ook maar één boek boven te halen om die beter te determineren. André Wandels, die één van die moedigen was die het slecht weer trotseerde, prentte zoveel mogelijk details in zijn hoofd (er stonden slechts twee exemplaren dus was er geen sprake van uittrekken en meenemen) en probeerde thuis een 'virtuele' determinatie en vermoedde dat het wel eens Glanzend kruiskruid (*Senecio squalidus*) zou kunnen zijn, o.a. voortgaande op de vorm van de bladeren en het feit dat de plant sterk vertakt was ... (zie eerste foto hierbij)

Maandagavond kreeg ik van hem een telefoontje of ik geen goesting had om samen met hem eens ter plekke te gaan kijken met een degelijk determinatiewerk ... en dinsdagnamiddag trokken we – ditmaal zonder regen – naar hok E2-38-31, gewapend met de Flora van België én de Britse flora van Stace. De determinatie met de Belgische flora verliep redelijk vlot, tot we de vraag voorgeschiedt werden “is het een éénjarige plant – die dus gemakkelijk uit te trekken is – of is het een overblijvende plant die diep wortelt en moeilijk uit te trekken is” ! Dilemma !!! Voorzichtig trekken – zonder uit te trekken – deed André besluiten/vermoeden dat het toch een éénjarige plant moest zijn ... Maar gelukkig bracht de Britse flora zekerheid: volgens deze vertoonden de omwindselblaadjes bij de éénjarige soorten een zwart topje, wat bij de overblijvende soorten ontbrak! En ons exemplaar had die zwarte topjes duidelijk wél (zie bijgaande detailfoto).

Foto's: Patrick De Rore

Dieter en André mogen dus de eerste vondst van Glanzend kruiskruid in onze streek op hun conto schrijven. Volgens Filip Verloove, in de “Atlas van de Flora van Vlaanderen ...” is deze plant ‘in Vlaanderen een pionier van open, sterk antropogeen beïnvloede milieus binnen het verstedelijkt milieu ... Eens de vegetatie stabiliseert, verdwijnt glanzend kruiskruid snel.’. Op deze plek in Melden groeit ze inderdaad in een nog niet gestabiliseerd milieu aan de rand van een maïsveld én langs die oude spoorweg, maar zeker geen stedelijk milieu. Maar in die Atlas suggereert Filip wel dat de soort bij ons waarschijnlijk geïntroduceerd is (vanuit Zuid- en Centraal-Europa) via goederentrafieken ... en hij vermeldt dat de soort recentelijk ook in de buurt van Charleroi gevonden wordt, wat bij André een lichtje deed branden: langs deze spoorweg was er vroeger nogal wat trafiek van

“pitch” als brandstof voor de electriciteitscentrale in Ruijten ... en die brandstof kwam van Feluy in Henegouwen, toch niet zo ver van Charleroi ...
Karel De Waele

Zomerflora in de Scheldevallei, deel 1 in Eke

28 juni

Gids: Karel De Waele – 13 deelnemers

Alhoewel we ‘slechts’ 170 soorten aanstreepten zaten er toch enkele mooie vondsten tussen: Mannetjesvaren, Grote engelwortel, Kalmoes, Grote egelskop, Moerasandoorn, Grote kattenstaart, Bosrank, Hop, Driebladvetkruid, Muurpeper, en ook massaal Boslathyrus (waarover we een – zeker voor de gids, maar ook voor de deelnemers – een zéér leerrijke discussie hadden met verschillende flora’s in de hand). Een korenveld met in de rand heel wat korenbloemen verheugde ons, maar jammer genoeg waren deze recent grondig bespoten met herbicides ... en ook minder prettig was de vondst van de invasieve grote waternavel in de Moerbeek.

Boslathyrus (Herman De Waele)

Discussie (Herman De Waele)

Zomerflora in de Scheldevallei, deel 2, in Semmerzake

Gids: Karel De Waele – 13 deelnemers

2 augustus

Ondanks de volle vakantieperiode en de weinig goeds voorspellende weerberichten kwamen toch 13 deelnemers opdagen (waaronder zelfs één moedige dame, helemaal met de fiets vanuit Melle). Na een korte inleiding (waarbij we even stilstonden bij het verdriet van onze vriend Willy Herreman bij het overlijden van zijn enige zoon, die deze dag begraven werd) trokken we naar het meersengebied in de Scheldevallei. Doordat het publiek zo leergierig was en een massa vragen afvuurde op de streper, werkte dit aanstekelijk op hem, waardoor hij al even enthousiast allerlei kleine kenmerken en details van de gevonden planten besprak. Dit had wel een klein negatief effect op het aantal gevonden exemplaren ('slechts' 148) maar dit ondermijnde geenszins het kwalitatieve peil van de excursie. Eén van de opvallendste soorten in dit hok was zeker de Hoge cyperzegge, die hier niet alleen overvloedig groeide in de beek parallel met de Schelde, maar ook de deelnemers bekoorde door haar elegante bloeiwijze. Enkele hopen aarde bij een huis in opbouw lokte ons met een schat aan adventieven, maar plots realiseerde de streper zich dat we ons buiten ons hok hadden laten lokken. Onverbidde verbande hij een negental reeds aangestreepte soorten naar een zijlijst met losse waarnemingen van het

aanpalende hok. Die dag determineerden we dus eigenlijk 157 soorten. Voor enkele beginnelingen misschien van het goede te veel?

Flora van de kouters, deel 1 in Lede (Kruishoutem)

Gids: Karel De Waele – 12 deelnemers

30 augustus

We hadden ditmaal een stoutmoedige keuze gemaakt (“wat is er nu nog te vinden op de kouters?!”), en inderdaad, we konden slechts 149 soorten aanstrepen. Maar toch vonden we nog een beekje met extra zuiver water, met stekelbaarsjes en met Witte (of was het Slanke?) waterkers en Groot moerasscherm, met ook veel bloeiende Grote kattenstaart. Een verrassing was de vondst van Rode schijnspurrie tussen de kasseien van “de Doorn”, een kasseistrook van de Ronde van Vlaanderen. Op een akker determineerden we tussen de Europese hanenpoten ook een *Echinochloa muricata* (met de nodige discussie en vraagtekens). Aan de overkant van een gracht tegenover een wildebloementuin vonden we ook Oranje havikskruid en Wilde bertram, waarschijnlijk ontsnapt uit deze tuin. En Christine Troch leerde de gids dat Basterdklaver (maar ook de Witte klaver) zo lekker zoet ruikt – een tip die hij zeker nog zal gebruiken op zijn educatieve natuurwandelingen.

Flora van de kouters, deel 2 in Petegem aan de Schelde

Gids: Karel De Waele – 4 deelnemers

13 september

Dat de opkomst zo laag was, was te verwachten ... en eigenlijk konden we de afwezigheid niet helemaal ongelijk geven: dit was echt een botanisch “triestig” hok en tot overmaat van ramp waren de bermen er ook grotendeels pas gemaaid. Er kwamen dus slechts 133 streepjes op onze lijst ... maar toch was het een leerrijke excursie: één van de deelnemers had een voor hem onbekend gras meegebracht en bij toeval zagen we dit Rietzwenkgras massaal in de (voorlopig nog niet gemaaide) bermen; op een braakliggend terrein kon de gids de deelnemers opmerkzaam maken op een nieuwe inwijkeling, nl. Hoge fijnstraal, die op een paar jaar tijd vanuit het stedelijk milieu ook het platteland aan het veroveren is ... én één van de deelnemers leerde de gids dat hij voortaan ook beter moet uitkijken naar *Epilobium obscurum*, een tot nu toe door hem over het hoofd geziene basterdwederiksoort!

Plantenwerkgroep

Duinvioltje

BILAN 2008

Godfried Warreyn

In 2008 ging onze plantenwerkgroep 11 keer op stap om telkens één kilometerhok te inventariseren. Zoals de vorige jaren troffen we weer één regendag, namelijk in Bulskamp. Ik had nooit gedacht dat er ook maar iemand zou opdagen bij zo'n weer maar dat was zonder Carl en Frans gerekend. Moedig gingen we aan de slag maar na een groot uur moesten we wel ophouden want de streeplijst was een papje geworden. Gelukkig had ik de meeste planten in mijn hoofd (!) zodat we toch nog een lijstje konden overhouden van deze uitgeregende

voormiddag. Gelukkig verliepen de andere streepdagen in een beter klimaat. Zoals de vorige jaren streepten we heel gewone hokken – polderhokken meestal – maar opnieuw kwamen we voor verrassingen te staan; sommige hokken telden veel meer plantensoorten dan we verwacht hadden. En zoals vorig jaar vonden we weer een paar superhokken. We proberen de kerk wat in het midden te houden en mooie met andere hokken af te wisselen.

Op 12 april trokken we naar de omgeving van de Witte Burg in Oostduinkerke – hok c0-48-34. Voor zo'n vroege uitstap vonden we verrassend veel soorten, namelijk 170 en daarbij enkele vrij zeldzame soorten zoals Driedistel, Duinviooltje en Blauw walstro, dit laatste in een wat verwaarloosd gazon achter de kerk.

De regendag in Bulskamp viel op 17 mei en het resultaat van hok d0-27-41 was nogal mager met 89 soorten. Opnieuw een paar speciaaltjes: Knopig doornzaad en weer Blauw walstro.

Op 24 mei inventariseerden we hok d0-17-23 rond de hoeve "Het Klokhof" in Veurne. De zon was van de partij en we telden 120 soorten, dit keer zonder uitschieters.

Een van de betere hokken was c0-57-32 met een stuk Belvédère en een stuk Kerkepannebosje in Koksijde. Met 210 soorten en enkele zeldzaamheden waren we meer dan tevreden! Soorten als Blauwe bremraap, Klavervreter, Walstrobremraap en Tengere distel zijn toch alledaags en Nachtsilene, Donderkruid, Ruwe klaver en Bijenorchis ook niet.

Het superhok van 2008 was hok c1-41-14 op de linkeroever van de Ijzer in Nieuwpoort. Er werden niet minder dan 299 soorten gestreept, ook niet méér want een 300e soort vonden we niet... Enkele zeldzaamheden: Dunstaart, Zeeweegbree, Kleine rupsklaver, Blauwe bremraap, Gewone zoutmelde, Bevertjes en Strandmelde. Het Engels gras was een tuinvorm maar groeide op de stenen helling langs de Ijzer.

Op 5 juli streepten we hok d0-18-43 rond de Haenestraat en de Julaenestraat in Steenkerke. We vonden er 122 soorten met één verrassing: Kamgras.

Een heel ander hok inventariseerden we op 19 juli in de omgeving van "De Gapaard" in Hoogstade. We hadden nooit kunnen vermoeden dat er daar 188 soorten zouden geteld worden. Maar een paar mooie grachten en bloemrijke wegbermen vormden een heel mooi biotoop. Er waren daar geen echte zeldzaamheden maar Gewone agrimonie en Gewone spurrie zijn soorten die hier niet heel dik gezaaid zijn.

We trokken weer naar De Moeren op 2 augustus naar hok d0-26-42 in de omgeving van de Oostmoerse hoek en de Seine-molen. Opnieuw vonden we meer dan verwacht met 145 soorten en één Rode Lijstsoort: Selderij. In deze waterrijke omgeving wilde Marc Leeten absoluut alle waterplanten uit de grachten vissen; het is een mirakel dat hij de hele voormiddag droog gebleven is met al de risico's die hij nam. Wij stonden erbij en keken ernaar en hoopten heimelijk dat .... (stout hé)

De streepocht op 16 augustus was voorzien rond het Munitiedepot in Oostduinkerke maar omdat de werkgroep van FON kwam strepen rond de ex-suikerfabriek hielpen we daar en verviel het munitiedepot. In Veurne werden er 257 soorten gevonden waaronder weer enkele heel speciale zoals: Tengere distel, Doorschijnend sterrenkroos, Wollige sneeuwbal. Jammer dat het gevonden zeer zeldzame Stijf hardgras juist buiten het hok stond...

Op 30 augustus streepten we op de grens van Avekapelle en Steenkerke, hok d1-11-31 rond "Ma Campagne". We vonden er 127 soorten waarvan er één eerder zeldzaam is behalve in onze kustpolders, namelijk de Zwanebloem. Er

stonden een vijftal exemplaren in een droge, overgroeide gracht. Niet de ideale plaats voor het behoud van deze mooie plant. Ook Veelwortelig kroos is minder algemeen dan enkele andere kroossoorten; op veel plaatsen gaat deze plant sterk achteruit.

De laatste tocht ging naar de omgeving van de hoeve Groot Fokkewerve in Alveringem – hok d1-21-32. Opnieuw was het totaal rond 120 soorten met geen bijzonderheden.

Er rest me alleen nog alle medewerksters/medewerkers te danken voor de hulp en ik hoop van ze allemaal volgend jaar terug te zien om te helpen strepen.

Plantenwerkgroep Schijnvallei

Elke dinsdagmorgen tussen 9 uur en 12 uur is de planten- & zwammenwerkgroep actief, en dit het gehele jaar door. We doen dan natuurexcursies zowel in de eigen gebieden van de vereniging als in de natuureservaten & domeinbossen, gelegen in de wijde omgeving.

Iedereen is van harte welkom op onze dinsdag- & vrijdagexcursies, ook absolute beginners. Belangstellenden die op de hoogte willen gehouden worden kunnen hun e-mailadres doorsturen naar Staf Brusseeleers: colybia@skynet.be of bellen naar het secretariaat op nummer 03 354 55 06.

Op 9 augustus werd op het Klein Schietveld het “zeldzame” Slijkgroen (*Limosella aquatica*) gevonden. Dit is een plant van drooggevallen bodems van rivierlopen, maar ook modderige oevers en periodiek overstroomde plaatsen. Slijkgroen staat op de Rode Lijst als “Zeldzaam”. Deze soort breidt zich de laatste decennia vermoedelijk uit door klimaatverandering.

Nieuwsbrief ZWAMMEN

natuurpunt

Paddenstoelenwerkgroep Natuurpunt

Momenteel zijn er in Vlaanderen 16 paddenstoelenwerkgroepen van Natuurpunt actief.

Zij organiseren talloze excursies waarbij aandacht besteed wordt aan educatie en inventarisatie van gebieden. Deze waarnemingen worden systematisch ingevoerd op kwartierhokniveau (1 km x 1 km). Deze verspreidingsgegevens kunnen gebruikt worden om een beter inzicht te krijgen in de diversiteit, verspreiding en achteruitgang van paddenstoelen in Vlaanderen.

In Vlaams-Brabant werd in 2001 een atlasproject opgestart met ondersteuning van de provincie.

Momenteel wordt naar 60 gemakkelijk herkenbare soorten op houtsnippers, in graslanden, tussen mossen en in bossen gezocht. Dit project wil iedereen aansporen om in eigen tuin en streek naar paddenstoelen te kijken en de gegevens door te sturen naar Natuurpunt Studie. Meer info over het project vind je op de website.

Een handige brochure voor herkennen van de 60 soorten is verkrijgbaar in de Natuurpunt winkel voor de symbolische prijs van 3 euro.

Coördinatie Natuurpunt Studie

Roosmarijn Steeman
Natuurpunt Studie
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen
015/ 29 72 22
Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

Natuurpunt Educatie

Hans Vermeulen & Wim Veraghtert
Graatakker 11
2300 Turnhout
tel. 014 47 29 53
Hans.Vermeulen@natuurpunt.be
Wim.Veraghtert@natuurpunt.be

Website (algemeen):

<http://www.natuurpunt.be>
(Fauna & Flora)
Paddenstoelen

Paddenstoel.flits

Dé maandelijkse digitale nieuwsbrief over paddenstoelen. Vol nieuws over nieuwe publicaties, projecten, excursies en interessante vondsten.

Schrijf je in via
www.natuurpunt.be

**Ook jij kan iets bijdragen aan de
Nieuwsbrief Paddenstoelen!**

Paddenstoelenproject Vlaams-Brabant

Vergadering redactie Provinciale paddenstoelenatlas

Op donderdag 28 augustus ging er weer een vergadering door voor alle medewerkers aan de paddenstoelenatlas van Vlaams-Brabant. De opkomst was groot, we zaten met 12 vertegenwoordigers van alle werkgroepen verspreid over de hele provincie rond de tafel. Op 29 augustus 2007 waren er nog 55 hokken met minder dan 100 soorten, maar op 28 augustus 2008 schieten er nog maar 26 hokken over die onder deze grens zitten. Deze hokken waren snel verdeeld onder de aanwezigen, we konden er dus op rekenen dat alle uurhokken tegen het einde van het seizoen boven de 100 soorten zitten. Wie nog mee wil werken aan de atlas wordt de hoogte gehouden van de stand van zaken door een mailtje te sturen naar Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

Nog een extra stimulans om mee te werken aan het atlasproject: medewerkers krijgen de “Atlas van de regio Leuven” aan de prijs van 10 euro.

Werkingsverslag 2007

Het volledige uitgebreid en geïllustreerd verslag van wat er in 2007 en het voorjaar van 2008 gebeurde rond paddenstoelen in Vlaams-Brabant kan je raadplegen op de website. Een papieren versie van het verslag kan op aanvraag worden verkregen. Voor medewerkers aan het project is dit gratis en aan andere geïnteresseerden vragen we een bijdrage van 5 euro.

Meer dan 100 soorten/uurhok in Vlaams-Brabant

Blauwe korstzwam

Onze ambitieuze doelstelling werd gehaald: eind november konden we afronden met meer dan 100 soorten/uurhok in Vlaams-Brabant. In het merendeel van de hokken werden zelfs meer dan 200 soorten waargenomen. Het verzamelen van gegevens op terrein gaat nog door tot 31/12. Ook dit seizoen werden weer een aantal opmerkelijke nieuwkomers gevonden. Begin november werd in Sint-Genesius-Rode een Blauwe korstzwam (*Terana caerulea*) gesignaleerd, een week later werd die Blauwe korstzwam ook aan de andere kant van de provincie gezien (Wommersom).

Afscheid van Ruben Walleyrn de Vlaamse mycologen blijven verweesd achter

Te vroeg, hij was 42 en had nog zoveel plannen, moest Ruben Walleyrn plots afscheid nemen van dit leven. Hij was pas voorzitter geworden van de nieuwe Vlaamse mycologische vereniging (KVMV), waarvan de oprichting grotendeels aan hem te danken is. Ruben werkte professioneel als mycoloog bij het INBO en was er verantwoordelijk voor de monitoring van de bosreservaten. In 1999 realiseerde Ruben de Voorlopige **Vlaamse Rode Lijst** (Walleyrn & Verbeken, 1999) voor enkele groepen van paddenstoelen in samenwerking met

zijn vrouw Annemieke Verbeken (professor mycologie aan de Universiteit Gent). In 2006 bracht Ruben samen met Emile Vandeven een **Vlaamse Standaardlijst** (Walleyrn & Vandeven, 2007) uit, die een handig instrument is om na te gaan welke soorten reeds in Vlaanderen werden waargenomen, wat de recent gebruikte namen zijn en voor welke soorten microscopische determinatie vereist is. Ruben was ook een belangrijke medewerker aan de **Atlas van de regio Leuven** (Steeleman et al., 2006) en het atlasproject van Vlaams-Brabant. Niet alleen in binnenland, maar ook in het buitenland was hij gekend, onder andere door zijn werk voor de **Russulales** (<http://www.mtsn.tn.it/russulales-news/people.asp?name=Ruben%20Walleyrn>). Maar Ruben was bovenal gekend voor zijn veelzijdigheid en aanstekelijk enthousiasme. Iedereen kon met vragen bij hem terecht, we zullen hem dus heel hard missen.

We wensen zijn vrouw Mieke en zijn zoontjes Kwinten en Jolan veel sterkte toe, om dit verlies te verwerken.

STEEMAN R., MONNENS J., LANGENDRIES R., WALLEYRN R., BUELENS G. & DE PAUW S. (2006) - Paddenstoelen in de regio Leuven, verspreiding en ecologie (1981-2004). Een uitgave van Natuurpunt Studie, Mechelen. 432 p., ill.

WALLEYRN R. & VANDEVEN E. (2007) - Standaardlijst van Basidiomycota en Myxomycota van Vlaanderen en het Brusselse Gewest. Ministerie van e Vlaamse gemeenschap. Instituut voor Natuur- en bosonderzoek. Rapport INBO.R.2006.27, 143 p.

WALLEYRN, R. & VERBEKEN, A. (1999) - Een gedocumenteerde Rode Lijst van enkele groepen paddenstoelen (macrofungi) van Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 7: 1-84. Brussel.

Paddenstoelen en kleine landschapselementen, een samenwerking met de Regionale Landschappen

Paddenstoelen groeien niet alleen in grote bosgebieden, ook kleine landschapselementen zijn belangrijk voor deze soortengroep. De vier Regionale landschappen van de provincie Vlaams-Brabant zagen het zitten om dit najaar eens meer aandacht te schenken aan deze slecht gekende creaturen.

Op 12 oktober beet **Regionaal Landschap Noord-Hageland** de spits af met een wandeling in de beroemde paddenstoelendreef van Horst. We mochten hier 13 geïnteresseerden verwelkomen, die niet alleen interessante vragen stelden over paddenstoelen maar ook over de complementaire werking van Natuurpunt en het Regionaal landschap en de rol van de overheid. Op die manier werd het een boeiende wandeling met als afsluiter een paddenstoelenbiertje.

Daarna kwam **Groene corridor** aan de beurt, met een wandeling voor klein en groot op woensdagnamiddag 15 oktober in het domein Groenhove te Malderen. Deze activiteit werd in samenwerking met Natuurpunt Londerzeel op poten gezet. Dankzij de goede banden van de afdeling met domein Groenhove kregen we exclusief toegang tot dit prachtige domein en zijn feestelijke accommodatie. Marijke Smans, educatief medewerkster van Groene corridor zorgde voor een paddenstoelenspel. Terwijl een 40-tal kinderen interactief bijleerden over paddenstoelen, nam Roosmarijn een 15-tal ouders en grootouders onder haar hoede. De regen hield niemand tegen, herfstige weer hoort nu eenmaal bij paddenstoelen. Aansluitend op deze wandeling was er een verwarmende soep voorzien door "De Siebe" en 's avonds ging er nog een determinatieavond door in Estaminet Leireken in Londerzeel. Een tiental mensen brachten paddenstoelen uit de tuin mee om op naam te laten brengen. Dit gaf een volle tafel met paddenstoelen uit verschillende groepen en resulteerde in een leerzame avond.

Foto's Siegfried Van Ingelgem

Met **Regionaal landschap Zenne Zuun en Zoniën** gingen we op 19 oktober op zoek naar paddenstoelen in de boomgaard in het domein van Zevenbronnen. Het was een zonnige zondagmiddag, wat er voor zorgde dat er 40 geïnteresseerden kwamen opdagen, voor slechts één gids. Maar de interesse was groot, de menigte luisterde aandachtig wanneer er uitleg werd gegeven bij de vele paddenstoelen die er stonden. Het domein van Zevenbronnen is bekend om zijn paddenstoelenrijkdom en elke keer, zoals ook nu weer, worden hier speciale vondsten gedaan. Zo werd de goed herkenbare Zwavelgele gordijnzwam (*Cortinarius alcalinophilus*), een soort die enkel bekend was van het Zoniënwoud en Heverleebos, voor het eerst hier gezien op 19 oktober. In de extensief beheerde boomgaard werd dankzij het zoeken met velen, de Kleverige wasplaat gevonden. Ook vind je hier bijna altijd aardsterren, een leuke soort om aan paddenstoelenleken te laten zien. Na iedereen nog eens te waarschuwen om zeker geen wilde paddenstoelen te eten, werd een paddenstoelenbiertje aangeboden.

Als laatste gingen we op 26 oktober op zoek naar paddenstoelen in holle wegen. **Regionaal landschap Dijleland** stippelde recent een holle wegenwandeling uit (die we gedeeltelijk volgden), waarvan een folder werd gemaakt. De inschrijvingen voor deze wandeling werden twee weken voordien stopgezet omdat we al aan 120 mensen zaten, en na veel moeite toch maar aan vijf paddenstoelgidsen geraakten. De interesse in de regio was groot. Rob Claes nam de kinderen met zich mee. Paddenstoelenkenners Eddy Macquoy (Koeheide), Filip Fleurbaey (Kortenbergh) en David Muls (Zemst) hadden twee dagen voordien samen met Roosmarijn het gebied verkend en namen elk 25 mensen mee op tocht. Net voor de aanvang van de wandelingen werden er op het schrale grasveld rond de kerk van Loonbeek wasplaten, aardtongen en knotszwammen gevonden. Op die manier konden we de mensen tonen hoe ze de gazon paddenstoelvriendelijk kunnen beheren (niet ontmossen, niet bemesten) en wat voor prachtige dingen er dan in verschijnen. We liepen een stuk door beukenbos en vonden ondanks dat het seizoen al ver gevorderd was, toch nog typische beukenbegeleiders zoals Beukenrussula, Stevige braakrussula en Bitterzoete melkzwam. In de nattere stukken met veel dood hout waren vooral korstzwammen te zien. Hier werd ook het zeldzamere Viltig judasoor gevonden. De holle wegen met Robinia waren minder interessant. Hopelijk kan het Regionaal Landschap op termijn iets veranderen aan de beplanting van deze mooie holle wegen. Na de wandeling wachtte ook hier een paddenstoelenbiertje.

foto's Ann Devroey

Wasplatenzoektocht in het Dijleland

Blauwplaatstaalsteeltje
foto Chantal De Schepper

Het paddenstoelenproject in Vlaams-Brabant bracht heel wat nieuwe wasplaatgraslanden aan het licht. Vanaf het voorkomen van vijf soorten wasplaten krijgt een grasland deze status. De drie grootste wasplaatweilanden in het Dijleland werden dit najaar door de Natuurstudiewerkgroep Dijleland bezocht en iedereen die interesse had om deze fel gekleurde zeldzaamheden te bewonderen, te fotograferen en mee te speuren was welkom. Op zondag 19 oktober trokken we met een tiental mensen (zowel kenners als leken) naar de Smeiberg. Hier werden de voorbije jaren

reeds tien soorten wasplaten gezien, maar op 19 oktober was het wasplatenzeizoen nog maar net ingezet. We vonden slechts vier soorten wasplaten, slechts enkele exemplaren en vele waren nog niet volgroeid. Toch deden we weer een nieuwe vondst voor de provincie: het Blauwplaatstaalsteeltje (*Entoloma chalybaeum*) is een duidelijk herkenbare satijnzwam en indicatorsoort voor schrale graslanden.

Op 26 oktober doorzochten we het Keihof in Sint-Agatha-Rode met een afgeslankte delegatie van vier personen. Op dat moment groeiden daar overal massaal Sneeuwzwammetje en Papegaaizwammetje op de flanken van dit weiland. Dit glooiende grasland is gelukkig gelegen in habitatrichtlijngebied en er wordt dan ook streng op toegezien dat er niet bemest wordt. Op één van de flanken was de diversiteit enorm: maar liefst drie soorten barsthoeden, waaronder de zeldzame Verkleurende barsthoed (*Dermoloma magicum*), werden hier gevonden.

Op zaterdag 8 november kregen we onder begeleiding van Eddy Macquoy toestemming om de graslanden van de Koeheide met een tiental geïnteresseerden te betreden. Op de Kleine heiberg, een stuk in beheer van Natuurpunt dat een paar jaar geleden werd opengemaakt, werden de meeste zwammen en wasplaten gevonden. Gewoon vuurzwammetje stond hier massaal. De graslanden van boer Laes vielen een beetje tegen, bijstelling van het beheer is noodzakelijk om de wasplatenrijkdom te behouden. De graslanden zijn aan het verruigen daar de graasdruk te laag is.

Inventarisatie smeiberg
Foto's Chantal De Schepper

Zwartwordende bovist

Zwarte amaniet in de pers

Op 23 oktober werd door leden van de Antwerpse mycologische kring en Natuurpunt Studie in kader van het atlasproject Vlaams-Brabant een bezoek gebracht aan het kasteelpark Drietoren te Londerzeel. De laatste paddenstoel die gevonden werd, was een forse, zwart geschubde paddenstoel met een gestreepte ring en wortelende voet. Niet meteen moeders mooiste, maar er werden foto's genomen van deze ongekennde zwam. Het werd al snel duidelijk dat het ging om de Zwarte amaniet, een primeur voor België. Deze zwam werd door onze noorderburen voor het eerst gezien in 2000 en werd pas in 1987 beschreven door de Engelsen. In Engeland werd deze amaniet plots gevonden op een terrein dat regelmatig werd bezocht door mycologen. Vandaar de wetenschappelijke naam *Amanita inopinata*, wat onverwachte amaniet betekent. Het vreemde aan deze

amaniet is dat hij steeds gevonden werd in de nabijheid van bomen waarvan geweten is dat ze geen symbiose aangaan met zwammen. Dit zou de enige amaniet kunnen zijn die saprotroof door het leven gaat. Reden genoeg om een persbericht de wereld in te sturen en de Zwarte amaniet werd gesmaakt door de pers. In bijna alle kranten verscheen een kort artikel met foto en een paar radiozenders belden voor een interview.

Wim Delvoye heeft tweede vindplaats van *Podoscypha multizonata* in zijn tuin

Paddenstoelencursiste Lieve van Acker (Natuur.Boven-Schelde) vond een bijzondere houtzwam in het kasteeldomein van Wim Delvoye. Op de foto's was duidelijk te zien dat het om *Podoscypha multizonata* zou kunnen gaan, maar microscopisch nazicht was vereist om dubbelgangers uit te sluiten. Lieve zamelde nog net op tijd een stukje in en de tweede vondst voor Vlaanderen van *Podoscypha multizonata* kon bevestigd worden. Vorig jaar werd de soort voor het eerst in Vlaanderen gevonden op Plataan in een park te Sint-Gillis-Waas. In het park van Delvoye parasiteert de soort op Haagbeuk. Deze soort heeft tot nog toe geen Nederlandse naam, maar in het Engels heet ze "Zoned rosette". Niet onbelangrijk om te vermelden is dat deze soort één van de weinige Vlaamse soorten is die op de voorgestelde lijst van de Conventie van Bern staan (slechts 11 van de 33 soorten komen voor in Vlaanderen). Jammer genoeg is het voorstel om deze soorten op te nemen in de bijlage van de Conventie van Bern en zo een wettelijke bescherming te geven afgekaatst. Paddenstoelen worden nog steeds ondergewaardeerd in het natuurbeleid.

Wim Delvoye zelf is alvast opgezet met deze bijzondere vondst in zijn domein en is zeker en vast bereid om iets voor de natuur te doen. Hij vroeg alvast advies voor het behoud van deze zwam. Het enige advies dat daarvoor kan gegeven worden is geen

oude bomen kappen. Laat de zwammen hun werk doen, laat zoveel mogelijk levend en dood hout liggen in het bos.

Paddenstoelenwerkgroep Mycoflora

KALENDER 2009: determinatiewandelingen

- 4 januari: Mie maan Herselt, parking Diestsebaan
- 1 februari: Peerdsbos Herentals, parking Bloso
- 1 maart: Zoerselbos, bezoekerscentrum Boshuisweg
- 5 april: Lovenhoek Pulderbos, parking kerk Pulderbos

natuurpunt Dubbelloof

Dit is telkens zondagvoormiddag van 09.00u tot 12.00u
Meer info: Anja Wijns 014/75 02 15 of 0496/72 48 11

Mycologia Zuid-West-Vlaanderen

Aangesloten bij de Zuid-West-Vlaamse Natuur- en Milieukoepel

Secretariaat Jan Breydellaan 94 8500 Kortrijk

Maandelijkse paddenstoelentochten in 2009

Zoeken naar paddenstoelen, schimmels en andere zwammen op woensdagnamiddag

- 7 januari Winterpaddenstoelen in de Kleiputten te Kortrijk..... met nieuwjaarsdrink!!!
Gids: Frank Vandendriessche
Afspraak: 13u30 aan het Nec.De Steenoven, Schaapsdreef 29 te Kortrijk
- 4 februari Paddenstoelen in het Leiebos te Wevelgem
Gids: José Vandeplancke
Afspraak: 13u30 langs de Leie nabij fabriek Alpro
- 4 maart Op zoek in het Mortagnebos te St. Denijs-Zwevegem
Gids: Christine Hanssens
Afspraak: 13u15 aan de kerk van Zwevegem-Knokke
- 1 april Paddenstoelen in het Sint Arnolduspark en Bassegebos te Tiegem
Gids: Christine Hanssens
Afspraak: 13u30 parking 't Fonteintje Kapellestraat te Tiegem

Maandelijks microscopie in 2009

Paddenstoelen en andere zwammen microscopisch bekijken op woensdagnamiddag.

Afspraak: om 13u30' in het N.e.c. de Steenoven, Schaapsdreef 29 te Kortrijk

21 januari	Inlichtingen:	Hanssens Christine	056/212313
18 februari		Vandendriessche Frank	056/227139
18 maart		Vandeplancke José	056/354364
15 april		Desmet Jimmy	0497/105227
		Iserbyt Joseph	056/419916
		www.mycologia.tk	
		mycologia@gmail.com	

18e Vlaamse Mycologendag te Diepenbeek 21 maart 2009

De Vlaamse Mycologendag wordt dit jaar georganiseerd in de Universiteit Hasselt, Campus Diepenbeek - Gebouw D, Agoralaan te Diepenbeek.
De organisatie is in handen van Mycolim.

Te bereiken:

- via openbaar vervoer: buslijn 45 rijdt van Hasselt-station tot de Campus ;
- met de auto: zie kaartjes op http://www.uhasselt.be/algemeen/graf_situering.asp

Het definitieve programma ligt nog niet vast, maar zoals gewoonlijk is er koffie vanaf 9.30 u. en vangen de lezingen aan om 10.00 u.

Na de middagpauze organiseert de KVMV ook haar Algemene Vergadering; iedereen is welkom.

Op dit moment is het programma nog niet volledig ingevuld. Iedereen die een mycologische bijdrage wil leveren, kan zijn naam en onderwerp opgeven bij:

Luc Lenaerts - 013/52 34 99 - e-mail: luc.lenaerts@encare.be,

of

Gut Tilkin - 011/72 59 24 - e-mail: driesen-tilkin@pandora.be

Naarmate het programma van deze dag vastere vorm aanneemt, zullen we het op de website van Mycolim zetten (www.mycolim.be). Daar is het nu echter nog iets te vroeg voor.

Noteer deze datum reeds in uw agenda!

